

Rautalampi I.
Kertomuksia
muinaisjään-
näkistä,
H. Laitiselta

Kiinteitä Muinaisjäännöksiä
Rautilammmin kihlakunnasta.

Suomen Tiedeseuran myöntämällä
matkarakhoilla

luetellut

H. Laitinen

v. 1877.

Sisälto.

Rautalammin kirkkukunnan rajat
Kirkkukunnan historjaltista

" Maatietuellista

" Puolanus aika

" Kivi- aika kausi

" Kivi- kaluin kuvat

Rautalammin kihlakunta on
 Savonmaan keski-läntijän oja.
 Jos tämän kihlakunnan rajaa
 rupeaa seuraamaan siitä ylös-
 ta, jossa Savon maafelkää Kuopion
 läänissä, joka Kuopion, Karttulan
 ja Suonejoen pitäjät mainitun
 kihlakunnan kolis kulmalla.
 tapaavat toisensa Saaristen mäen
 tienoilla Velmasmäen kerkikei-
 varin lähitteellä, niin kulkee
 raja ensin luodetta kohdin mut-
 kistellen Savon jelaan yli Satula
 mäkeen Virmasveden tervahar-
 jun kautta Jämskille Runiska-
 jaan siivutse Suonejoen ja Rau-

talammien pitäjän yhtymäpaikan
 ohitse, eteläpuolta Rautalahden
 Mikkolaan nilakkaavedelle, jossa
 Piilaveden pitäjän etelä kulma
 pohjoisesta taas rajoitta sitä, kul-
 kiissaan Nilakka ja Niisiveden
 väliä Tulkkilan kivijärvelle Vi-
 itasaaren pitäjässä, jossa se kää-
 tyy etelään kulkien Viitasaaren
 ja Wefangon rajana tavaten Köy-
 rijärvellä Vanhan Hämeenmaa-
 kunnan eli liunan rajan, katen
 kansa janoa, tullen Keiteleelle
 lyysinahoan Tyrinlahden bys
 Saarijärven pitäjän rajalla.

Tästä sitten Sumiaisten kappelin

ja taas Kautalammin pitäjän yhä Laukaan rajana Kutemajen autioon Urajärvelle Laukaan ja Hankasalmien pitäjän yhtymä paikkaan. Tästä raja kulkee Halttulaan Lijäjärvien pohjoispuolelle josta vammahanneen maakunnan raja erkaanee länteen Muraatmäkeä kohti ja tämä kihlakunnan raja kääntyy itään kulkein mutkittellen sanottu Hankasalmi ja Kangasniemen pitäjän rajana Mikkelin läänin pohjois kulma- taan rajoittaen tullen Murdoisten maille siitä kääntyen koilliseen Kaupin selkään, josta Pielsjärven

pitäjän pohjois läntsi kulma vastaan, lopettaen Viitajärvellä Hankasalmien rajan ja taas seuraan Kautalammin pitäjän rajana Mehitoisjärven jättäen sen ja seuraan yhä edelleen Mikkelin läänin ja Pielsjärven pitäjän pohjois rajana yhä Luonajoen pitäjän etelä ja itäpuoleisena rajana kulke- en Viipyeron, Neuvolan, Jauhomaan ja järven kautta Uotilan Suontien selän poikki Savon Gelälle Paasvedelle ja Kuovans- järven poikki, josta Leppäjärven pi- täjän itäpuolelta tapaa Koirus- järvelle ja Saarisjärven yhä

yhtyen täällä Humaljoella Kuopion pitäjään ennen sanotulla Savon selällä Kuopion läänissä.

Tämä on nykyisen Kihlakunnan raja sekä samalla vanhemmankin paitsi Leppävirran pitäjää, joka liikkeellä kuuluu vanhemman kihlakunnan rajan sisälle allen pitemmällä keski Savon kihlakuntana y. m. jonka pään nykyisen kihlakuntaan on Pikkämäen pitäjä liitetty.

Tämä Nautalammin kihlakunta juhteellisesti verraten länsi eteläis puoleen on vanhempiina aikoina ollut yhä maana ynnä kalarik-

kaine vesistöinen. Tähän tuli ensin Lappalaisten pois poljoiseen jaettua etelä puolelta Häme-läisiä uudis asukkaista nimet:

Saukasmäeltä, Akaasta, Saarista, Hauholta, Padasjoelta y. m. jotka täällä ensin kalastuksella ja sitten maanviljelyksellä elättelivät itseään ja tätä nähdellen ottivat maa tiluksia haltuunsa.

Mutta sittemmin tuli yksi toikko-festi itäpuolelta Savolaisia Häme-läisiltä lupaa kysymättä valiten itsemurha parempia seutuja asuksen ja joista heti alka kivistä omistus oikeudesta ja tarinoita myöten.

Savolaiset, kanjalaiset antovat näis-
sä pahkametsissä noita entisiä Ko-
lonisteriä ylkäänsä ja vaimoin-
sa kartuttua karkoittivat heidät
seutuiltansa pois.

Vaikka Suomen kirkkokunnista
puhutaan jo 1433, vaan tästä ei
vielä sellain huiskuta mitään,
vasta vuodelta 1561 sanotaan
Rautalammin pitäjän olevan poh-
joisemman osan vanhasta Hämeen
maakunnasta, joka samalla siirtyi
Leppävirran pitäjän sittemmin lisäk-
si luettuna sisällyi koko Rautalam-
min kirkkokunnan. Sittemmin
on tästä kirkk.:sta ulos murrettu

Seuraavat pitäjät Laukaas v. 1593
Saarijärvi - (Palvasalmi) v. 1628 ja
Viitasaari v. 1628 ja siten edelleen
Kangas - väestön lisääntyessä on Rau-
talammin pitäjäs murrettu nyt my-
ksen kirkkokunnan sisälle oleviin
kappelisiin: Hankasalmi v. 1799
ja Wefanta v. 1854. Edellinen
on jo v. 1874 saanut emäpitäjän
oikeudet. Tähän kirkkokuntaan
kuuluvaa Suonejoen pitäjää on
murrettu Pielsämäen kappelista
v. 1781-1798 sitte Rautalammin kapp-
elina 1856 jolloin se sai oman kirk-
koherransa ja pitäjän apulaisen.

Leppävirta sai oman kirkkoherransa

1639 Maaherra Erik Gyllenflernan maa-
räyksen mukaan, joka silloin oli Maa-
herrana: Karjalassa, Kuopiossa, Savonlin-
nassa ja Kymissä läänien ylitse ynnä Ky-
näisten hallitsee. Täten tuli Leppä-
virran pitäjä Kuopion pitäjästä ulas
murretukseksi ja joutui yli savon
kirkkikunnasta Rautalam. kirkkik.
piiriin.

Seuraten Leppävirran pitäjä on eli vanha
kirkkikunnan raja Puusvedeltä Kuopio-
sen poikkei josta pitte Savonlinnan itäs-
tä rimitta etelään Sonjavedelle siitä
mutkikidelleen Warkauden tehtaalle
ja siitenfelälle, josta Rautalammen
pitäjän rajan yhtymäpaikasta raja kul-

kee kailista kohti sarkamäen kautta
Heinäveden pitäjän yhtymäpaikkaan
siitä pohjoiseen Kyperjärven poikkei
Kolmijonpeen siitä mutkikidellen
Varisjärvelle Kohmasalossa Kuopion
pitäjän yhtymäpaikkaan, jossa vii-
menkin Mikkelin läänin raja
erkaantee kailista kohti seuraten
Heinäveden pitäjän rajana; savon-
sa Kohmasalossa kääntyy raja länteen
juonnalle kulkein Suvasveden poikkei
Kankulaan ja Salkafelan poikkei Kal-
lavedelle Humall'jölle ja saaristen
mäkeen Ilvesjärven luoma. Täten
on koko raja suunnelma nyt kehoitettu.

Tämän kihlakunnan maanpinta on
ylemalkaissa Gangen epätasainen. Suo-
rien ylännne on kumminki Lauanfelkä;
joka juoksee melkeen Keskipäi'koel-
tä pohjoisesta etelään kihlakunta
kairatsemmalta kahdalta Suone jo-
en pitäjän halki. Tämä kohoilee
taivainpöydän korkeiksi mäkiylän-
teiksi ja pelkänneiksi jättäiläis-
muhkeana juosten Tiehepään
pitäjän läpi Mielikeliä kohten,
matkallaan syntyttää se toisiin
paikoin kyllin runsaita vuorista
runkujakin. Tästä löytyy
täällä pöy harjoja kulkien poh-
joisesta etelään Mäki kumpuja
kunnatija vuoriraukkia jyrk-

kyrkyjä lukematon paljous jotka näyt-
tää muodoltaan ikään kuin aarka-
ra myrsky etelästä pohjoiseen jostak-
kulkiensa ryöppäpäisnä alloin-
na syntyttävät nämät ikuisesti muis-
tettavat mullkaukset. Tuo kukkuloi-
ten ja vuori huippujen paljous kuvail-
see oudalle mahtajalle ikään kuin
"Niilo-petin" ilmeitä, jotka toisensa
lakkaa väliä päättävät kohottaavat ylös.

Suuremmat mäet ovat Wefannon
Wefamäki, Nüminveden länsipuolella,
362½ kyynärää korkeaa ja Ohennäki
Kynsiveden itäpuolella - 356½ kyyn-
kon. Muita mäkisiä en voi erittäin
mainita kuin niitä on lukemattoman
paljo kuin kaikkia maailman suurelle
pöydälle laadottuna.

Kun on kirkkokunnassa kyllin mäkia ja uoria niin on niiden tavallisia naapurea rungas varasto vesiäkin.

Kallavesi, joka juoksee Leppänierran pitäjän läpi pohjoisesta etelään melkein halki pitäjän. Tällä emänedellä on seuraavia osia: Ollinpelkä, sotkapelkä, Humalapelkä ja Koivusvesi, josta se juoksee Kunnusniiran kautta Uusnukkaruuteen ja siitä varkausfalmen kautta Siitenselkään ja aina edelleen Saimaan vesistöön Mikkeliin läänisä.

Tähän vesijuoppaan yhtyy länsipohjoisesta itämaaliselta rintteelta Savon pelkää: Sorja-

vesi joka juoksee sorjakosken kautta Osmajärveen siitä Ruokojärveen ja Ruansjärven kosken kautta Yännöttuun, kirkkokunnan rajan eteläpuolella olevaan Siitenselkään ja Äimiveteen.

Savon pelän länsi pyränteeltä Suonejoen pitäjäsä alkaa vedet valua Pääjanteen vesistöön länsi ^{siitellä} etelää kohti, ne ottaa alkunsa Ruansjärven ^{joka on Savon pelällä} ^{lounaan päin} puolesta ja juoksee Siitenselkään siitä Suonejoen kirkon itämaaliselta suonejokea myötäen pohjoiseen päin Siiteneen, josta pohjoisesta Karttulan kappelista Virnasvesi laskee vetensä.

josta vesi juotsefalmen kautta laskee Kautalammin pitäjään Nüni-
 veteen, johon taas pohjois-länne-
 stä Vefanton kappelista asinjoen
 kautta Vefajärvi laskee vedenpä-
 sonkaringjärveen ja Kerkonjokeen
 johon Kiepinajärven vesi yhtyy,
 josta Kerkonkosken kautta nä-
 mä vesi juoksee sanottuun Nü-
 niin veteen. Näin isonjoen vesiä
 kerättyään purkaa Nüni vesi ve-
 denpä Koskelon veteen, josta ne
 Tyynivieran kautta juoksee Kau-
 talamminkirkon itäpuolelta poh-
 joisesta etelää kohti Aijärveteen
 ja sieltä Hankan veteen sanottu
 kirkon eteläpuolelle, josta Kon-

nekosken kautta purkaantuvat suureen
 Konne veteen. Pohjois-konne vesi ja den
 pieniä lisiä vesiä laskee ne Kiepi-
 men kautta etelä-konne veteen; siitä
 alkaa Siikakoski; Kärrenkoski ja
 Kellankoski niellä Liesu veteen ja
 Konholan kautta Kynsiin veteen. Tähän
 tulee vielä lisiä idästä ja itäetelästä Han-
 kalammen pitäjästä, Arnis vesi suolijär-
 ven kautta Hankan veteen, joka hanka-
 falmena kirkon pohjoispuolelta juok-
 see Ruuhankan veteen ja siitä hanka-
 joen kautta Kynsiin veteen, josta Ra-
 peekoski näin rikkaan vesivaras-
 tonsa purkaa Kynsiin veteen ja Ura-
 järveen johon saravedestä Keiteleeseen
 ja Saarijärven pitäjään vesistö yhtyy

Laukaan kirkon luonna ylästä pöytä-
muhkean Rauhankosken kautta juok-
sevat Leppänteet, josta komea kaa-
rakoski viimeinkin syöksyy heittei-
tensä kautta vedet Päijänteelle.

Vesi rikkauden ja suhteen Kihlakunnan maa-
pinta muotostaa näköalaa kuin katkais jo-
tain saaristoa.

Otakaa vai: että tämän kihlakunnan
aikaisempi aputus yhdistys on ollut
nykyisen kautalammin pitäjän ja ehkä
Leppänselän piirissä; vaikka se ei
ole niin vanha kuin länsi-Suomessa.

Vasta vuodelta 1449 nähtään täällä
pohjois-Suomessa olleen Kihlakunnan esi-
aikaisen lagmannin tuomarina Henrich
Klasen Dieken ja pittemmin on kihlakun-
ta ollut monien muikkakauden alainen.

Kihlakunnan rakamus ajalta ja heidän en-
simäisistä apukkaista emme saa tarkempia
tietoja muista paitsi mitä hämärästi Kivi-
ojan asut ja muisto merkit todistaavat.

Ennen suomalaisten eli meidän sukumme tän-
ne giirtymistä on näissäkin sydänsaisissa ja
metfistöissä asunut ja elänyt suku, jonka kan-
yällejuudesta ovat vielä tiedot tuonoissa
hämärässä, kuin se kansa ei ole jättänyt
muista muistoja jälkeensä kuin kivisiä
teräskalujansa, joita se käytti kaikkiin
töihinsä, kuin ei se vielä niin alhaalla
giveistykseen postalla ollessaan asanneet
mitään metallia käyttäen tarve työka-
luinaan. Sitä yyyistä onkin kivisiä
ka nimensä ysaant. Toinen aika-kausi
oli ehkä heidän ellettävänä toista

tuhatta vuotta ennen Kristuksen synty-
mystä. Yhtä kaukaista aikaa va-
laisevat ne 8^{men} kunta terä kivi-
kalua, jotka mainitusta kihlakun-
nasta olen tutkintomatkallani ke-
rättyt teiteen hyväksi. Nämä
olen parhaastaan kihlakunnan poh-
joisemmasta pitäjistä Rautalam-
milta löytänyt, paitsi yhä mitä jo-
ku muuan uteliäs ihmennään
on mitä täältä pois kulettanut.

Wailaka yhä tarkasti olen kivi-
afetta tutkimusteni keralle löytänyt
muistakin tämän kihlakunnan
pitäjistä: Haukasalmelta, Vespa-
nolta ja Luonjoelta en ole kum-
minkaan mitään löytänyt. Luon-

joella ei edes kanka tiennyt minulle
mainittakaan kellaisista afesta milloin
mitä olisi löytynyt ja minne johtanut.
Niiden puutteesta ja löytymättömyy-
destä olen tullut yhä päätökseen,
että naisea seurakunnissa ei kivi-
kautena ole aputuksia ollutkaan, vaan
naisia mistä kivi-afetta löytyy. - Epäi-
lemättä on Rautalammin vesistön yu-
tuut kivi-aikakautena olleet enem-
min aputut etenkei Ranniveden ja
Kiepinän kanneumat, mahdollisesti
ehkä jonkeivomaista veljellystekin
naisia yuutuun ensi harjoitettiin. Se nä-
kyy selvästi, että kivi-ajan apuk-
kaat ovat rakastaneet vettä, jota
Rautalammissa on kyllä, että ensi-

oja kaivettaisja kynnärän tyvyydestä kovasta maasta - „Tafalattta”. Nämä kiwi-ajan kalut ovat aikanaan sijottu kiehnaämällä toista kiveä vasten fileiksi ja kantikskaifiksi.

Uusin on tässä suomessa järvi hälmää nostessa näitä kiwi-kaluja löytynyt Ranta vesiltä järvien pohjasta, kuten eräs Talta Hanka yalmeltakin Kuuhassa keestako? Olisiko näitä järviin uhriksi viskeltty vai matkustaisja putodettu? On vaikea sanoa, mutta yllä la ne nousevat näkyviimme aina ajan kunkin, vaikeita tuhansien vuosien perästä „pimeästä” kätkeästä, näyttävät, meille tietämättömyys olevaa kaukaista muinoin yuuttansa yläm miter kaunas alemme kehitettyneet ymityksen teillä. Näissä kiwi-ajaisja löytyy reikiäkin minkein

uopra kiveisja ja kaava kiveisja, joita siihen on aikanaan hierottu pii-palafella ja luuputhella kiertämällä hiekan ja veden kansja. Aika ei ollut silloin kallista kuin työ ja tarve-kalua taimmaifella asella täytyi vuosi kausia makertaa jotta kiiven luulife pellaifelle työn tekijälle puolesta pitaana. Myöhemmin maata viljeltäisja käydettiin näitä asetta, näet, taika-kaluna. Kiwi-taltoa eli meifeli piti olla kyluönakasja ja kaskea polttaisja mukana ettei kulovalkea pääsyt kaukaille karkaamaan, sitte niistä kaaputeltiin tomua lääkkeeksi puu-tautia vastaan, ensimmäisiin juomien, eläinten vefiin ja ruoka-aineisiin yläm kofia miehellä naimaretkellä piti olla jokse kiwi-kalu näitä laijia taskussa, muutoin ei hän ollut haltiakas. Alimmais heidän puefet työkalunja ja etenki astiat olivat on vaikea määrällä, kuin niita ei ole maassamme mainittu vielä yhtään löytyneeksi; vaikka heillä tiedysti on täytyynyt olla kuuha, kaukalaita, kalana ja lihan talletus asuja, jousta keihäitä nuolia nuijia j.m. j.

Rautalammitta.

Kivikaikauten ajeita:

1. Poikki kives mustan viheriä ki-
veä, $7\frac{1}{2}$ tuumaa pitkä 3 tuum. leveä $1\frac{1}{8}$
tuum. paksu ja painaa $2\frac{1}{2}$ naulaa.

Tuikamiehet terän pahasti särkeneet ja
ka kovanainen pidetty. Tämän löysi
v. 1848 Torppari Viktor Linsberg Las-
filan hovin kytömaan Niitulta maan-
pintaan pystyyn uponnena, jonka sain
Moutilan torpasta.

2. Tafatalta mustaa kovaa kiveä,
 $3\frac{1}{8}$ tuum. pitkä $1\frac{3}{8}$ t. lev. $\frac{1}{8}$ t. paks.
painaa 7 luotia. Teränielä hyvin eheä.

Löytty Jonkarin suuren huonon N° 11
Kiesmäen kylästä Erikkälan talon

jellosta kynnärän syvyydestä v. 18 $\frac{2}{7}$ 74,
jonka sain loifimies Gabriel Röntyseltä.

3. Tafatalta viheriätkiveä, $3\frac{3}{8}$ t.
pitk. $1\frac{1}{2}$ t. terältä lev. runpaasti $\frac{3}{8}$ t.
paks. keskeltä. Painaa 3 luot. Tämän
löysi v. 1872 Mylläri Otto Rairainen
Haapalahen torpan jellosta Rautalam-
men kylän maalla N° 16. Asumus
vanha ja aluttansa tuntematon.

4. Kimppeä höglä, mustan hellehtä-
vää kovaa kiveä $4\frac{3}{8}$ t. pitkä $2\frac{3}{8}$ t.
leveä terältä $\frac{7}{8}$ t. paks. keskeltä pai-
naa 8 luot. Tämä on terältä jo tai-
koja tehdesä rikattu. Sen löysi v. 1849
Torpp. Matti Huuskonen Kiepinajär-
ven pahoispaasta omasta hietkakaivosta.

Ystä ranta pelloltaan kymmeniä vuorokautta.

Sama mies on jo sitä ennen löytänyt peltomaalta löydettyä yhden kiviäksen joka oli kolmifärmäinen. Se oli 6 t. pitk. 1 t. paks. ja 1 t. leveä kova kiveä ja toisessa päässä tasainen terä, joka sittemmin häneltä katosi.

Yhden koura taltan on hän myös löytänyt jano tulta maalta, 8 t. pitk. $2\frac{1}{2}$ t. leveä $\frac{3}{4}$ t. paks. jonka oli saanut Työ-koulun mestari Johan Huttunen mukaansa.

5. Wormeli kaavakiven kappale mustaa kivilaajia kovafinen pahasti vilttelty joita kiviä on saattanut olla kolme yhteensä $3\frac{7}{8}$ t. pitk. $1\frac{1}{8}$ lev.

Keskeltä, $\frac{1}{2}$ t. paks. painaa 9 luot. Tämän löysi Kanneveden rannalla apia Piemen niemen isäntä Korhonen omasta pelloltaan kymmenkunta vuotta sitten.

6. Koura taltan tapanen viheriä kiveä $2\frac{7}{8}$ t. pitk. $1\frac{2}{8}$ t. teräl. leveä $\frac{6}{8}$ t. paks. pain. 5 luot. Terältä ri-kotta. Tämän sain Kuuslaiden Mäkelän talosta.

7. Tafataltta Mustaa kiveä $2\frac{7}{8}$ t. pitk. $1\frac{1}{8}$ t. leveä $\frac{1}{2}$ t. paks. pain. $3\frac{1}{2}$ luot. Terältä vielä terä. Tämä on löydetty v. 1876 keuhalla Kangasniemen p. Salmen kylän N° 3 Pirttimäin talon pellolta, jonka sain taloll. Olli Tyrväiseltä.

8. Keihään kappale eli jotain fem-
moista, Valkaista savekiveä enem-
min pieranaoista $2\frac{1}{8}$ t. pitk. $1\frac{3}{8}$ t. le-
veä $\frac{6}{8}$ t. paks. painaa 4 luot. Tämä
on löydetty Rannaveden Rannalta Lapin-
karilta poltomaalta, jonka sain Mylly-
rii Otto Raipaiselta Rautalammin
Lapinkarin Myllyllä.

9. Palanen chka Tafataltaa mustan
tympereä kiveä $1\frac{1}{2}$ t. pitk. $1\frac{1}{2}$ t. lev.
 $\frac{6}{8}$ t. paks. Warpi puoli ulos katkaistu
ja terä taita tarpeisiin pahasti kal-
vettu. Sen oli ensin v. 1874 Kuuslalahden
mökistä saanut Räätilä Adam Rön-
tynen joka sen sitti minulle antos.

Liikakassan kylässä Kilpisen-

ven tanpasa löydetty Kivi-ase mus-
taa piikiveä 5 t. pitk. 2 t. lev. 1 t.
paks. Viimeksi sitä nähtiin 25 vuot-
ta sitte, joka sen ajan perasta kato-
si tielle tietymättömälle. Kiven
keskellä oli pyöräpäinen, joka oli jätetty
keskeltä ristiin. Ainakin chka koris-
tasta.

2 Kivi-asetta löydetty yksi Kuuslala-
desta ja toinen Sankarin paretta,
jotka Helton Godlund vainaja
Keräys matkallaan oli saanut
ja löytyy nyt nykyään hänen
asekustossaan.

1 Kiviase löydetty Kärhön talon
talon pellosta. Sitä oli viimeksi
talletettu Kuisaholla Viitalan luona.

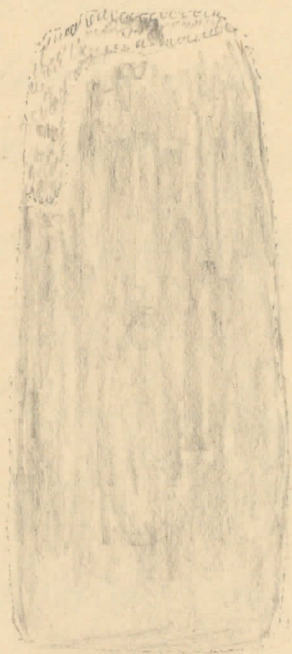
Väitä kivi-kaluja on varsin vaikea
 laata pois jos ylläisiä fattuu olemaan
 pöppä-sepillä ja tietäjillä. Lilla
 pöppämiehellä pitää aina olla jotakin
 outoa ja kummaa konsti eli taika-ka-
 luna, jota ei kukaan tunne, että heidän
 ytimen täytyy antaa näille reitikselle
 suurempi arvo.

Miniajan aseita.

Näitä kivi-kaluja on varsin vaikea
 laata pois jos ylläisiä jätetty olemaan
 pöytä-levillä ja telineillä. Lilla
 pöytämiehellä pitää aina olla jotakin
 outoa ja kummaa konsti eli taikaka-
 luna, jota ei kukaan tunneta, että heidät
 joten täytyy antaa näille aistikkaille
 suurempi arvo.

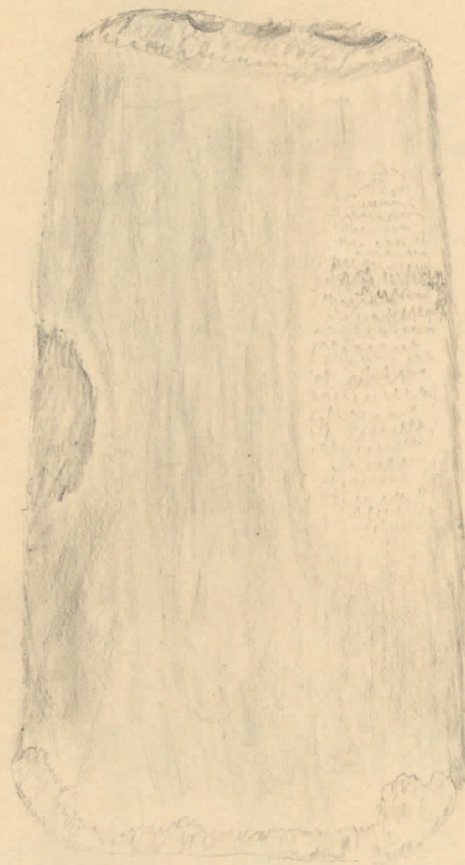

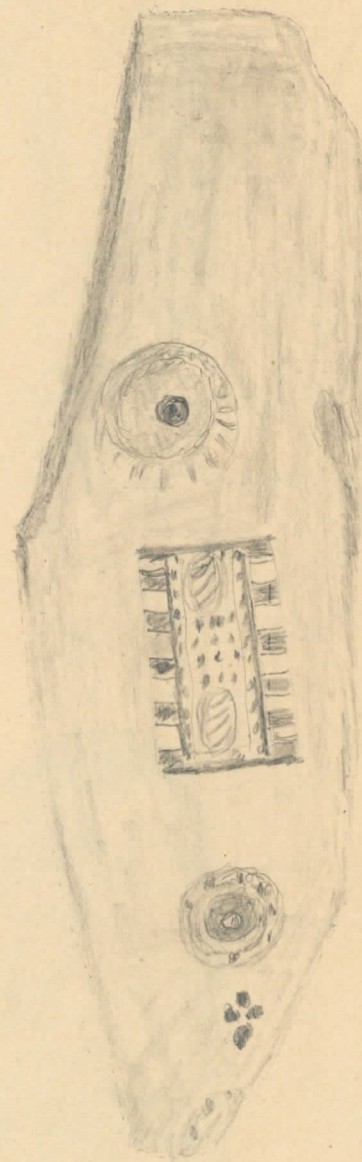
2.

3

4.

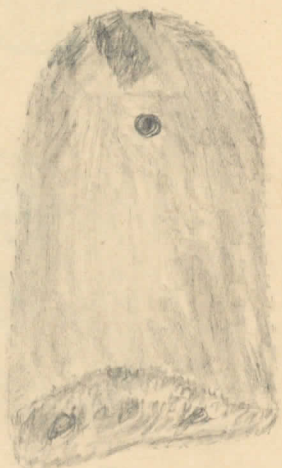
5.

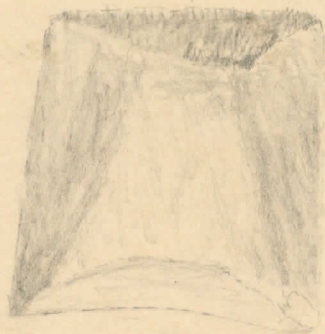
6.

7.

8.

9.

kuun — p. 18 —

N:o —

38^a
9 kiviäsetta numeroilla järjeste-
tetty Rautalamminlta.

Tinamon kalliin Hankajalmen Heijälä-
ta ja Neuvon viikari-kunta 3.12.78.
Rautalamminlta Kiepinan Erälästä.

18²⁷
V⁴ 78.

H. Laitinen

10 kiviäsetta Rautalammin ja Lep-
pävienan kihlakunnosta ilman mu-
nerotaja / vanha petkeleensä Lep-
pävienan Kurjälän kylästä ynnä rau-
tanen luoti.

Toinen II vihko
Rautalammin kih-
lakunnasta. v. 1878.
J. C. Laitinen.

Rautalampi ^{pitäjä} on saanut nimensä
 Rikolta 3^{mn} nykyisen viistan näin luote puolella
 olevasta uunasta viistan viistan pituisesta Rautalammista
 josta on oikein muista uuni.
 Rautalammien pitäjän Pakanusaika.
 Vaikka Rautalammien pitäjä on hyvin
 uuni rikasta niin ei ole ne kummien
 kaan luoksesta paljon vihatta neet mui-
 nois-afutuksia. Muinois afutukista
 kaluista ja jäännöksistä ovat kui-
 tenkin rikkaammast suuren Kon-
 neveden rantamat ja Kiepinmäjät
 uen ympäristöt koko pitäjältä.

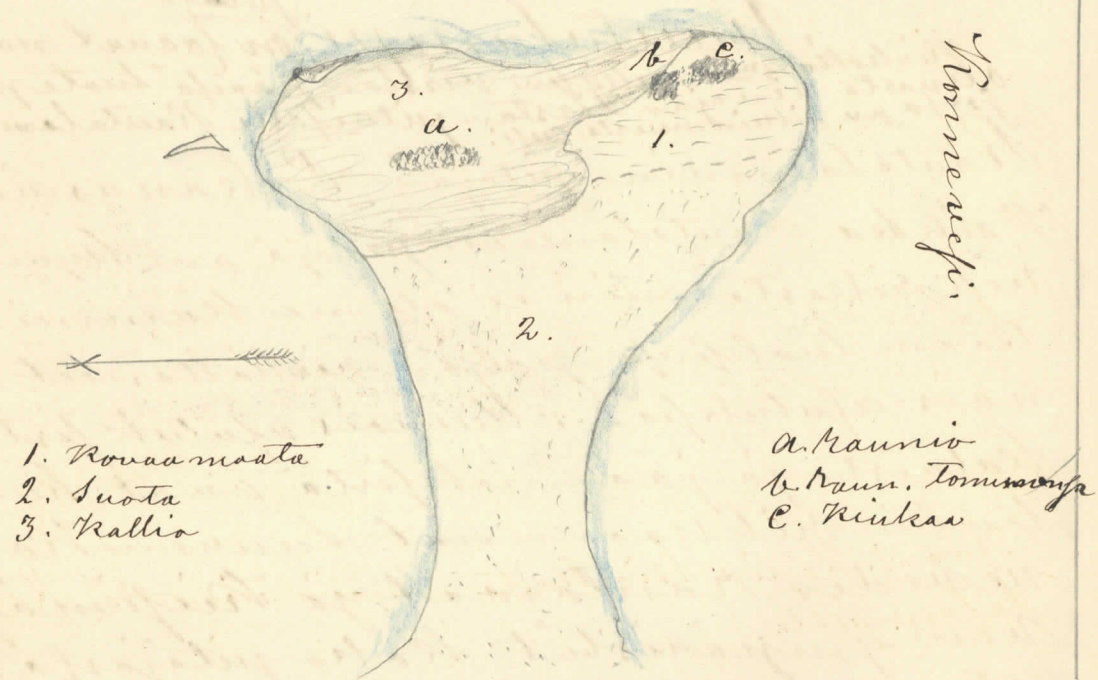
Ensiksi otan tähän kuvatakseni
 ja kartoakseni Rautalammelta
 löytämäin Muinois-kieinteät omai-
 suudet seuraavassa järjestyksessä:

A. Lapiinneemi, joka löytyy Kuus-
 laken kylän N° 4ⁿⁿ maalla.

Nimen muoto kuten kuva N° 1 näyttää.

Lapinniemi

Korvenkylä

1. Rovaa maata
2. Suota
3. Kallio

- a. Raunio
- b. Raun. Tomusajaja
- c. Kiukaan

Tätä niemestä, joka pistää paljolti Korvenkylään, on länsipohjoisessa 3 men paavinälin päässä Ropinaho ja Talo Ropi. Näyttää siltä että Ropi olisi suuri pakkaus aikana tällä niemellä majailleet. Yleensä koko niemimaata muistetaan kutkutukseksi "Maateniemeksi" eli Majan niemeksi."

Kuv. 1. Lapin kiukaista Lapinniemellä Raunitalammilla.

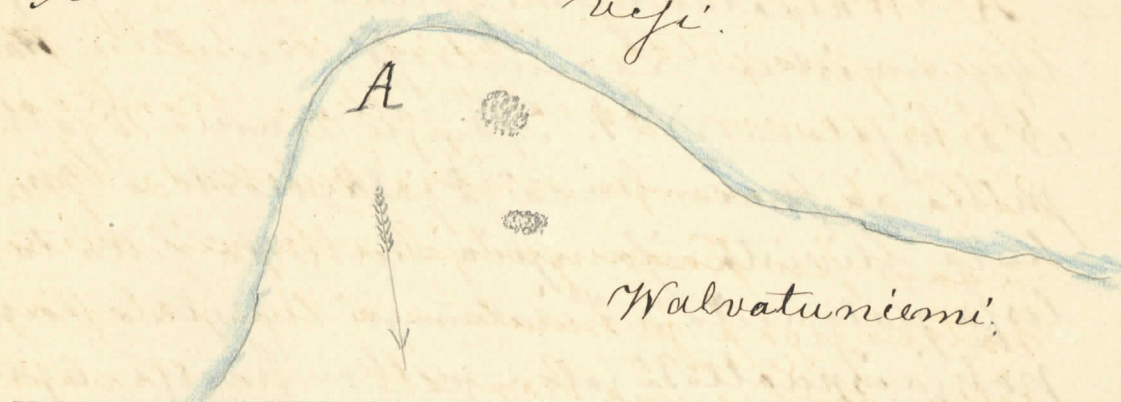
Raunia a. joka on kalliin päällä 8 jalkaa pitkä 6 jalk. leveä ja 1½ jalk. korkea on kaattu harmaista paapinaisista liuskoista muolenmaisista kivistä. Tämä lepää muoli kasa naavettuneena vahvan 4 tuum. paksumpien sammalveitteen alla. Kalliin korkeus veden pinnasta luetuna noin 12 jalk. ylempänä, Raunio b. Tämä on edellisestä 60 jalk. matkan päässä multavalla maalla, jonka

päällä ja koirus kasvaa kuten
kuva näyttää. Tämä on 7 jalk. pit-
kä ja saman leveydellä 2 jalkaa korkea.
Tässä oli vähempi määrä mukula kiviä
vaan sen pään pohjalla hyviä kiven-
nalkoja, pörsä ja muutamia loppalasia ja
joku isompi kappale. Luultavasti
oli pihen kuumita poltettu.

Raunio C. joka viime mainitusta
oli 18 jalk. etelä ilman pinnalla on
muuttamalla mualla. Sen pituus 10 jalkaa
ja leveys 8 jal. korke. $2\frac{1}{2}$ jalkaa. Tietyt
joka kivistä isommat siihen nostan-
naisia jotka oli raunioin pohjalla ja
pienemmät sen ympärillä. Pohjalla
raunioa löytyi hiiltä ja pörsä sekä palan-
neita kiviä, jotka näytti selvästi, että
lähellä oli ollut aikoinaan Lapin aikein
tulipia eli Liepi.

Lonne -

veji.

Lapin liepi walvaturniemellä

A. - 10 jalk. leveydellä

B. - 7 " "

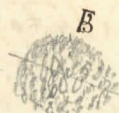
C. - 8 " "

Korkeus on

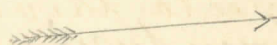
2-3 jalka välillä

20 askelta

16 askelta

Lapin rauniot Walvaturniemellä

A. Walvatonniemi, jonka kareella löy-
tyy myöskin Lapin-lieksi; kuuluu ~~Maan~~
Kärhijaloon N:o 4. Isompi raunio 10 jalk.
pitkä ja saman leveys 2 jalk. korkea. Mu-
kula kivistä isompia keskellä sekä ta-
lesia palaneita. Pienempi raunio sen
pohjaispuolella 32 jalan matkan päässä. 6 jal.
pitkä ja saman leveys sekä 1 1/2 jalk. korkea.
Tämäkin oli enemmän mukula kuin
kautikkaista kivistä. Molemmat rau-
nion tafaifella kivenalla kangastanaka
hieta maalla.

Walvaton lahdesta osoitettiin jättiläis-
nurmea ja uuni raunioin jäännöksiä;
vaan sitä paikkaa katsoin entisten
kalastajain teperämäksi.

B. Nämä 3me raunioa Walvaton nie-
men tyvipuolella aholle kalleon kinnassa
näky myös alenan Loppalaisten Raunioi-
ta ja siinä järjestyksessä kuin kuva
näyttää.

Jätin eli Lapin-linna Korkealla saarella

Jättiläis eli Lapin linna Korkealla saarella

on 2 1/2 jalkaa pitkä 20 jalkaa leveä ja
3 jalkaa korkea. Tihty suuremmis-
ta sekä pienemmistä kivistä. Suurem-
mat kivet turkein miehen kannettavia. Löy-
tymyöskin mukula kiviä kestellä. Jopa joku
ko on hankittu muolenoijia kantikasta
kiviä linnotuksen seinuksille. Linna
on noin Kannenveden pinnasta lukien
noin 4 sylen korkeuella kalliolla. Sen
länsi puolella on 8 jalan päässä alttari sei-
vi kalliota lotmasa. Kivi tafa pintaan
3 jalk. pitk. 1 3/4 jalk. leveä ja 1 jalk. paksu.
Sen ympärille ali ladottu ulkon kivet
muolenoijet teljet eli kiilat kuten
kuva näyttää. Se näyttää olleen joksikin
nyrkitys paikka.

Täse korkea saari on noin 600 kyym. pitk.
250 kyym. leveä. Paitsi kalliota, jolla linna
seisoo, kovaa hieta maata. Sekä puistoa.

Saari on Kannenvedellä Närkein salan ^(etelä)
päässä Noittaar saaren itäpuolella josta
saari aarre pitäsi olla, kunlusa Kuus-
lahen N:4 tilan alle.

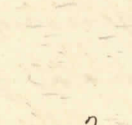
Lapin Kellari Kiepinäällä

Kuukoo rauniot Kiepinän kankaalla

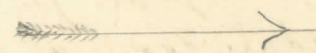
1. - 10 jalk. pitkä
- 9 " leveä
- 2 " korkea
Maan pinnasta

2. - 8 jalk. pitkä
- 8 " "
- 2 " korkea
Maan pinnasta

40 jalkaa välimatka.

Raunioin ulkonuota

1.

2.

Tällä tienoolla on tietysti asunut muinais kan-
sa koska täältä on useampia kivi-ajan kalu-
ja löytynyt Toim. Matti Huuskosen pelviltä.

Lapin kellarin Kiepinmäellä on noin:

40 jalkaa pitkä

38. " leveys

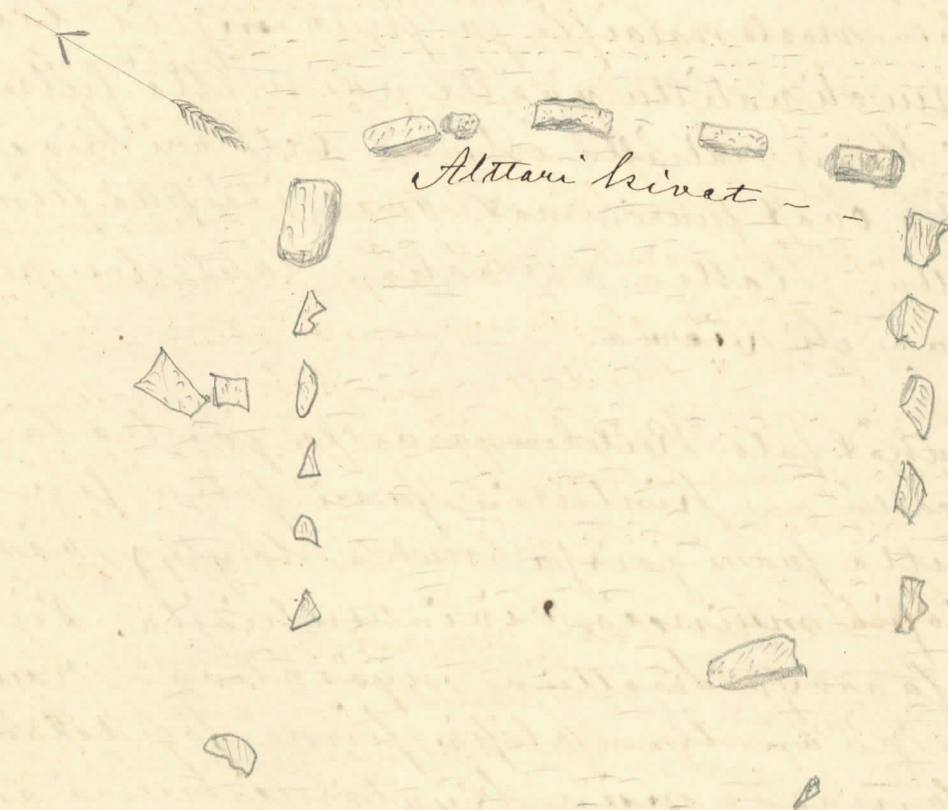
7 " syvä

Asemansa kovalla hietikko kankaalla. Hyvin pisaan lankennut kuoppa, jonka ympärille on jo fuuri "petäjäiksi" kasvanut ynnä fuuri hongan kanto-pölkö" per kellarin pifalla kuten kuva näyttää.

Toista hauta pyrönnystä Kiepinajärven rannalta myöskin opotettuihin siistimien talon pellon penkereeltä Lapin haudatsi, vaan se oli jo alaslangennut ettei siitä näin saanut luodettavaa pelkoa. Minä kysyin mitä mukaa Lappalaiset olis näistä haudoispaan tallettaneet, niin, vastattiin että he ovat niitä pitäneet Kala kellarinansa.

Todella kuvatus kaunist Kiepinmäen kankaalla näyttää että siitä on ennen kalastus ja metsästys asutuksena ja tulijona pidetty. Ne ovat noin meihen kannanmais kivistä jotka aina pienemmistä ja pienemmistä mukala kivistä ynnä paasista kokoon pantu. Rannoin pimalle aikain kuluessa oli kasvanut joukko sammalista nurmea.

Jättiläisten temppeli Tulenpalavanmaalla.

Tämän Jättiläisten temppeli, joka löytyy talolifen Atran Siiströin maalla Soukariin saareen kylästä N:12 Tulenpalavan Kalliolta Murtojärven rannella melkein avokallion päällä.

Tämä Jättiläisten temppeli on Kiäsi-
mäen kylästä 3 viertoa pohjoisen päin
sydänmaalla.

Temppelin pinta ala on 20 askelta
pitkä ja melkein yhtä leveä. Temp-
pelin piiri kivet ovat epäsuuria, noin
miehen nostannaisia ja suurempia lat-
tea puoli valittu päälle päin että siinä
voi kuin rullille istua. Alttari kivet
jotka ovat suuremmat ovat itäisellä seinä-
mällä. Kallio on näköön länteen viet-
tävää eli vierua.

Pätkät palo Keitelejärvenellä jonka lä-
henteellä on Kinturin saari jekä sen
pinnalla saari joissa muuta löytyy näkö-
näisiä muinais vivi-roukioita. Pieta-
rin saaresta koettiin myös olevan rau-
nio naan kun olisin sinne soudettant
katsemaan näin Kyytimieheni al-
ko vaittaa valheeksi ja sano tarkon
sen tuntevanja ettei siinä saaresta löy-
dy eninkään seblaista.

Keiteleellä Lapin lahti ja Lapinniemi jotka
kuuluvat Istunain kylän maiksi, naan
näistä ei tiedetty olevan mitään muinais
merkkejä.

Konnenedellä etutio niemi jossa löyty
Tulipö rannioita, naan ne näky olevan
vanhaan Härmäläis kalastajain kala
piitti rannioita, joissa he aikanaan
ovat majailleet.

Myös Pohjoiskonnenedellä Runkut-
loman saari ja kaksi pientä jekä
saarta joissa löyty muinaisajan vä-
hänpätoisia rannioita joita kansa
ei tienyt kutoa mitään, vaikkakin
koetin kyllä useita totain tietoa.

Viitalan Kestikienarin ja Toivion välillä,
sydänmaalla Karttuvuorella Alttari kivi
naan mitään muuta tarua ei kansa
tienyt tästä kivestä kutoa paits
tämän alttari nimen.

Lapumäki ehkä johdettu Lapinmäistä,

joka kuuluu Kärkkälään kylään
 jossa lapunmaiden rinteellä löytyy pieniä
 uuni-kaunioita joita kausa kut-
 su lapin uuni-kaunioiksi. Näissä on
 tapin tulta viljelty. Tästä läheellä
 on Lappajärvi ja Kellonjärvi. Viime
 mainitun kaunialta suon sijasta on
 löydetty, joku aika sitten, nitomalla
 tehty vene. p. 87

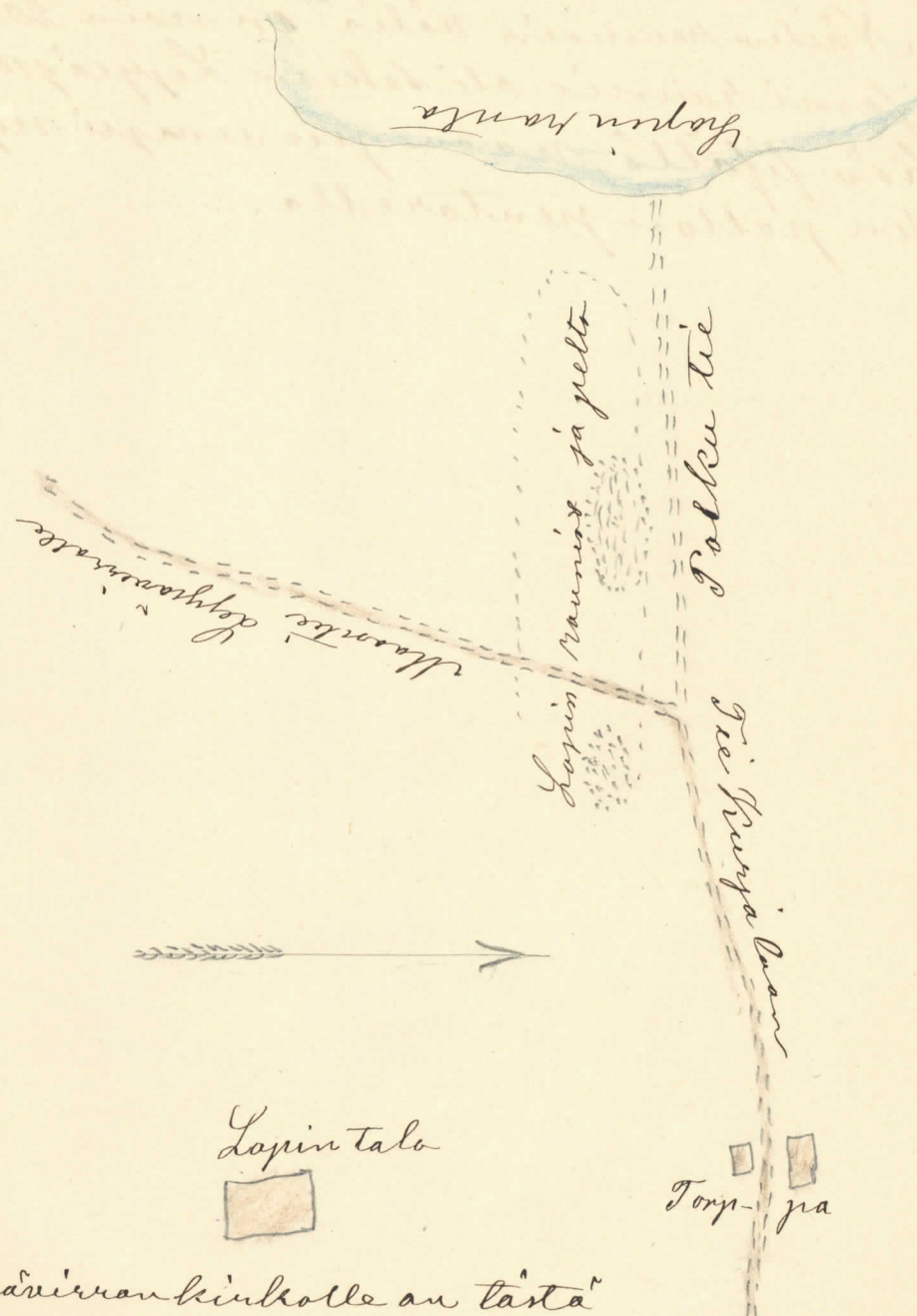
Leppävirta.

Tämän pitäjän länsi ja eteläis puoli on hyvin epätasaista romu maata, kutsukat, metsät, halpit ja suot vaihtelevat siellä ja täällä järvien ja lampien välillä; yhä kyläkuntien pienet pellot ja niitut niiden välisissä rinteissä ja notkalomisissa epäjärjestyksessä ikään kuin nahkamuotoa ois huiskin haiskin viskottuna töyryntein rinteille. Pohjois ja etelä itäpuolel pitäjältä on vähän tasaisempaa ja enemmän savialaa, joka on piirretty suuremalla ja suuveden selältä lukemattomien saarien ja niemiin; tehdas piten väkölä alan hyvin viihtävinäiksi.

Pitäjä ei ole saanut nimeänsä siitä kirkon itäpuolelta juoksevista Leppävirrasta, vaan siitä suorasuodella Paalokin jokselle ja Heinäsuodelle ja niin juoksevista Leppävirrasta, kuten kansa sanoo. Sen virran varrella löytyy myöskin Leppäpalokin.

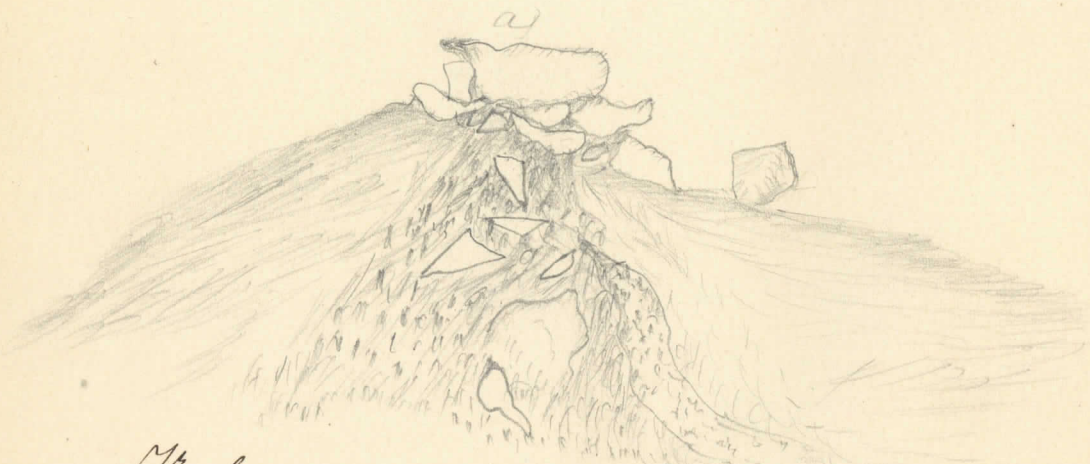
Kalmisaaresta 3me raunioa noin 15 syltä aina raunion väliä. Rauniot ovat 2 jalan korkeisia 10 jalan levyisiä, tehdyt puureista möykky kivistä. Näiden alla ei näkynyt mitään sikapora. Tämä kalmisaari on 3 nykyistä virtaa Leppävirran kirkolta etelään päin. Saari on paraastaan hiikkamaa ja pum alaa. Pitäjä on pään kasvu.

Leppävirran kirkolle on tästä
yhdessä peninkulman matka, länttä kahti.

Näiden kaurioiden väliä on noin 20 syltä.
 isompi kaurio oli sakean Leppäpohke-
 kö'n sijalla, vaan pienempi nyky-
 sen pellon pientarella.

Suvasvefi

Vahiti saaren linnutus Suvasvedellä

Vahiti saaren linnutus patteri, joka on korkealla kalliolla saaren pohjoispuolella, on jodunki yksinkertaista laatua kalliin houlaan perustettu. Kalliofovikkaan vünusen pohjukkaan yläreunuksille ovat nämä ulosnäkyvät paasmoiset kivet louhteittain asetetut kenta varustukseksi. Kallion houlas- ja löytyy kyllä etempänä kiviä vaan ne ovat siellä hyvin huikein kais-kin.

63. Ojousjaaren linna Suvasnedella Kaoli kivi rautia

Linna asena
 Kalliolle.

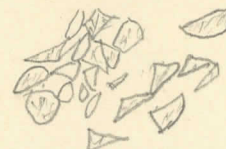
Pituus 26 jalka.

Leveys 24 jalka.

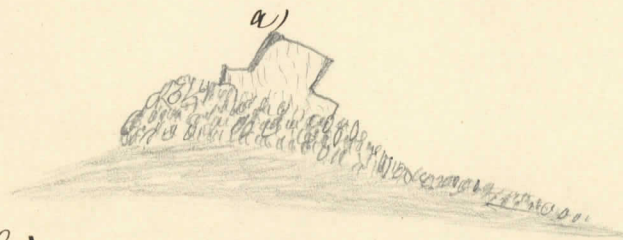
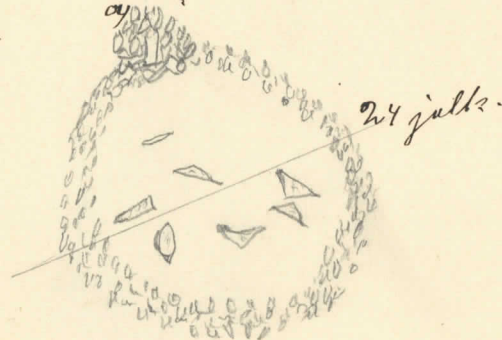
Korkeus 1-1½ jalka.

a) Linna pyykki
 laitos väpärinen
 3½ jalka. korkea.

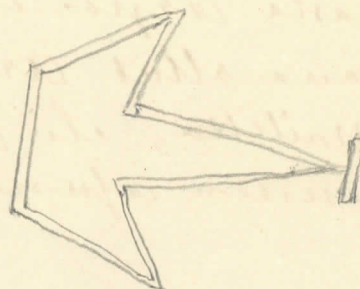
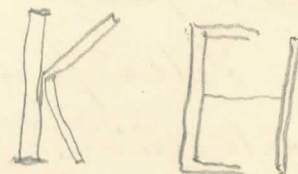
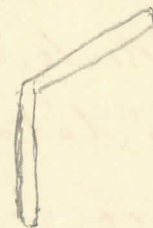
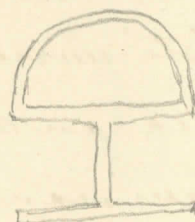
Linna seinä-
 min rakennus
 keskimmäinen
 4 jalka.

32 jalka matala

Tämä linna on saaren pohjoispäässä Kor-
 kealla kalliolle. Saari on likimäärin
 nykyisen Suomen viiston pituinen vilja-
 maata ja lehti puun alaa.

Tämä Merkki'kivi, joka löytyy Kihirannon
kylän Orkonmäen Ollikaisen tilalla lehto-
maalla kylätien vieressä on 6th kyynärää

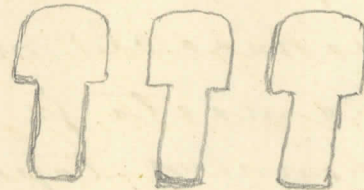
leveä ja 2 kyynärää korkea. Vanatur
kiven päällä pinnalle ovat piirretyt
edellä kuvatut merkit ja kirjai-
mukset. Näistä ei kumminkaan ku-
kaan tiedä kertoa mitä ne merkit-
sevät. Merkit ovat selvästi uurretut.

Lähellä tätä Onko mäkeä on myös
Onko-Noro, joka ennen taurinan mu-
kaan on ollut suuri noitausta eli
salmi paikka. Sikä samassa norossa
on Onko lähdetäkin.

Luultaa olla että Onko olisi johdettu
vanasta arpo että kivi olisi pakkaus
aikana ollut arpo-kivi ja lähde uk-
si paikka; eli olisiko Onko noita tääl-
lä ennen apunut.

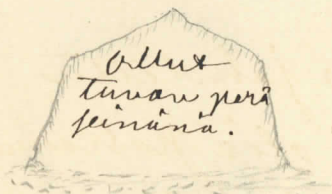
Kurjalain kylän N:ll. Lohalan talon pellol-
la entinen Pakkaus aikainen Kalmisto.

Kuurnien hautain muotoja asema.

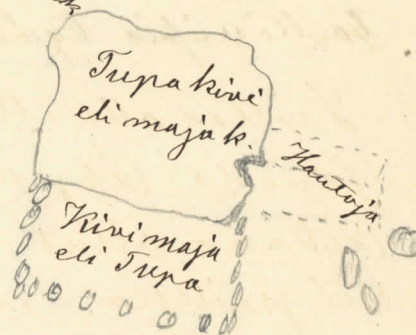

Itälimäkeä 32 jalka

Tupa kiven eteläpään muoto

ollut
tuvan perä
seinänä.

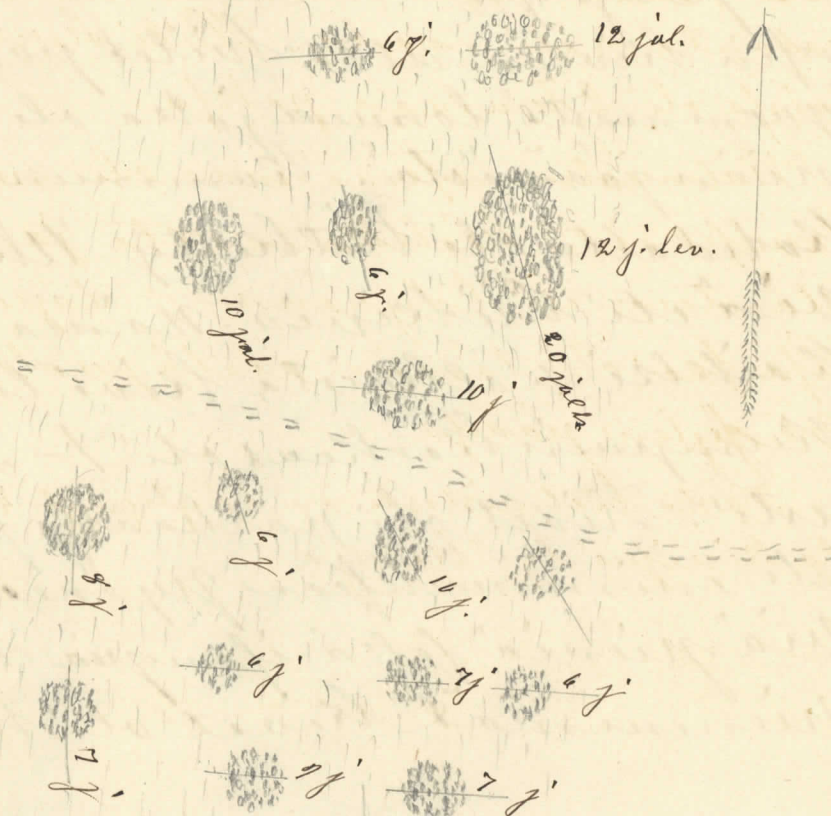
Tässä Kalmistossa näkyy selvästi 3 muun kuurnien
haudat kuten kuvat osoittaa. Hauta on leveem-
mältä 6 kottelia leveä eli 3 jalkaa ja 8 jalkaa
pitkät 2 1/2 jalk. syvästä syvyydestä ensin
löylyt hiilet ja niiden alla kuurnien jäännök-
set. Kuurnien toinen jalka oli paltettua on muut-
tunut liimamaisiksi visuaaliksi vaan kuivana on
kuin kalkkikiveä.

Poltto puina oli käydetty vanhu puuta.
Nämä kolme ruumista oli niin kau-
sadt, että 1 kyynäriä oli vaan ritska-
madonta välimästä. Hiili keros hau-
doissa oli 2 tuumaa paksa.

Kalmiston asema maa oli muhkesta
saviheikasta heikkamaata ja vähän
ylänteer eli töyränteen tapainen.
Tjo suo oli tämän eteläpuolla noin
35 sylon päässä.

Tästä kalmistosta on löytynyt 4 kappaleet-
ta kiviä työkaluja.

Hauta kumpu raunioita Kulluammäällä Leppä-
virralla.

Kumpun kaukaisuus taivastarasta noin
4-10 sylon välillä.

Näitä Kulhuammain hauta kummua
 ta otiin yhden ~~asiki~~ jossa kaivokse-
 tein poljuista etelään. Siitä tapafi-
 enin kivien alta hiilet pöytä ja
 pyöremästä tomua joka oli ruu-
 min jäämästä. Kummun keske-
 kolidalle oli kätkeyty Ukon ki-
 viä eli Pötkiviä. Nämä oli
 kaikki valkoista kivilajia,
 kumpuin korkeus oli 1-3 jalkaa
 asti. Kivet oli parhaasta päästä
 eli enimmäkseen pyöreitä ki-
 viä pieniä sekä isompia vaan
 pienemmät kivet oli keskellä

Kangasniemen muinoin muistopmpi talous.

Puulafalmen kylä, joka ennen on kuulunut Heinensal-
men seurakuntaan Kuitulan kylään N° 1, on sittem-
min Kangasniemen pitäjään muutettuaan nimetty
Puulafalmen kyläksi N° 1, 2 ja 3. Tämän kylän ensi
asutus on ollut Piipasa ja joka alkoi kalastaja asuk-
kaan nimi oli "Piipa", jota muuttihet tarun mukana
asukas Suuremäen-pellolle ja ollut jo vähäsen maavelje-
liä ja sen asutus raunioista on edessmenneinä aika-
na löydetty muutamia vaskirahojakin, josko niillä
oli aikonaan luvnaita uhritettu. - Tuosta taas
piti asukkaan sydänmaan rinteheltä metjän pitoen
raatelevaisunuden tähden muuttaa "Thotunsaareen"
jossa jonkuun ajan asuskeltaansa muutti taas man-
tareen jonnekään metjään Puulanien syrjään my-
kyelle kylän asutus paikalle. Tämä sydänmaan metjis-
tö oli niin sankka, että asukas ensi aikana kepillään
tappoi pyitä tuosta suuresta metjistöstä. Hän veti sitte
useasti Pyitä kaupunkiin, joten kauppa miehet tu-
li hänen tuntemaan ja nimittivät sitte pyykaupas-
tansa: Pyykköselä joten Pyykkösen suku on saanut
sukunimensä sestä Puulafalmen vanhin taloa on
ensin nimetty: "Pyykko" mutta vanhoissa mantta-
li kiyoissa sitä nimitetään: "Kirkko"

Muun sana lyhykäisesti itse Kirkko talosta: Tämä talo
on kylän emäs eli vanhin, josta kaikki muut seljätalot
ovat siinneet ja siinä on Pakanus ajalta asti talletettu
kaksi kirjasto kalua, jois yksi on tunnettu Koumuntalok-
si ja toinen on pujopää. Kristikunnan ajoilta on
löytyneissä vielä merkellisen Suomalainen Pyhä Raamat-
tu, joka on tullut painosta ulos v. 1642. Tukholmassa.
Tämä P. Raamattu on ennen ollut Kappalaisella Gustaf Aspella Kristinassa.
On myöskin lähes yksi vuosi jataa vanha vaski-kannel.
Olipa ennen Allakka lautakin noin 1 kyyri pitk.
½ k. lev. ja 1 tuum. pakf. joka hävisi noin 30 vuot-
ta sitten. Lehtori Godlund vainaa sai joufi-pysyn,
jotka hän kätkei kalustonsa Helsingissä.
Sota-ajoilta on vielä tallella Kiehkasten tekemät

Käpiäkinet, jotka ov 2 3 tuumaa leveät 5 1/2 tuumaa paksut. Silmä 4 tuum. avara ristiin mitaten. Päällimmäisä kivien kylkeen ov itseensä hakat käpiin pitein lovi.

Noin 100 vuoden vanha Venekkin on vielä käydännössä jonka laijat näyttää olevan vaara kulu työtä ilman piti telomäitä ja pääme puitta.

Tässä taloudessa vielä näyttää piilevän, jotain Patriarkalhistu sijatonta pyhämyyttä. Väestö on vierasalle kahdellia ta ja heissä on filmauv pistävä Suomalais-Mellangon kyllinen luonne.

Tamoa Pyykösen sukua on Ruudafalmetta levinnyt tänne Laitialan kylään ja Kristiinan pitäjäänkin. Karjalassa Tohmajärven kihlakunnassa olen tavannut vähän "Pyyköse" nimistä sukua. Olisko ne olleet vanhuudesta gamoja?

J. H. L. - n.

72.

Turun ja Viipurin hiippakuntain Kihlakunnat v. 1572.

Ei haitanne etta otan tähän asiaan valistukseksi ja näytteeksi millainen järjestys Suomen kihlakunnilla ylläpanottana vuonna oli. Se oli jaettu näin seuraavassa järjestyksessä:

Pohjoissuomen maa.

Kihlakunnat:

Wehmaan kihlakunta
Maskun kihlak.

Etelä Suomen maa.

Kihlakunnat:

Pükkion kihlakunta
Halikon kihlak.

Nokernaän kartanon läänin

Kihlakunnat

Alinainen satakunnan kihlakunta

Turun ja Viipurin hiippakuntain
Kihlakunnat v. 1572.

Ei haitanne etta otan tähän asiaan
valistukseksi ja näytteeksi millainen
järjestys Suomen kihlakunnilla yllä
panottuna vuonna oli. Se oli jaet-
tu näin seuraavaksi järjestyksellä:

Pohjoissuomen maa.

Kihlakunnat:

Wehmaan kihlakunta
Maskun kihlak.

Etelä Suomen maa.

Kihlakunnat:

Piiikkiön kihlakunta
Halikon kihlak.

Nokernäen kartanon lääni

Kihlakunnat

Uusimainen satakunnan kihlakunta

Uusimainen satakunnan kihlakunta.
Hämeen linnan lääni

Kihlakunnat

Uusimainen kihlakunta

Uusimainen kihlak.

Sääksmäen kihlak.

Hattulan kihlak.

Hauhon kihlak.

Raseborin lääni

Borgon lääni

Kymmenegårdin lääni.

Careli

Kihlakunnat

Eurepän kihlakunta

Jämskin } Kihlak.

Ruokolahen }

Lajveden } Kihlak.

Taipalen }

Wiborgin }
 Läckjärven } Kihlakunta
 Björköns }

Savolaxi.

Kihlakunnat.

Joikaisen }
 Wefilanden } Kihlakunta
 Tellosmäen }

Rantafalmen }
 Tavafalmen } Kihlakunta
 Sämängen }

Itä Pohjanmaa
 Ahvenenmaa.

Tämä järjestyks nähtään vielä vuon-
 na 1593 uupalan kokouksen keu-
 tomuksesta.

Luultavasti tuota Rantafalmen kihla-
 kuntaa pittemmin kutsuttiin Pienere
 Savon alifehki jehkä poremmin kes-
 kinen kihlakunnaksi; josta pittemmin
 on osaksi Rautalammin kihla-
 kunta syntynyt. Vaikka Rautalam-
 min tuomio kunta on kyllä van-
 himpia itäisistä suomesista. Sen Tuomari
 on aikonaan asunut Keuruulla
 ehkä ennen vuotta 1775. Tiekäinäksi
 muuttu Rautalammin kihlakuntaan
 v. 1746. ja kihlakunta taas jakaantui
 v. 1828. Silloin oli noin 800 juttua
 Rautalammin tutkittavana. Vanhemmat
 tuomio kirjat ovat hävinneet tietymättömiin.
 Kuitenkin löytyy Leppävirran Tuomio-
 arkkiivissa vanhin tuomio kirja Talvikä-
 mäiltä v. 1761. jolloin Tuomari Henrik Ah-
 quist Maaliskuun 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 ja 10 päi-
 vänä Leppävirralla istui kōnāja ja joro-
 fisa samoin kesti talvik. viisi päivää.

Kangasniemellä vanderpiä asutuksia.

(Mikkelin kirkon).

Harumaahan N° 1^{lle}, jota Keonkyläksi sanotaan jo van-
hudesta asti, tuli afukas Ruotista Gideon Järvin
poika Albregdt ja teki ensimmäisen asutuksensa ny-
kyelle talollisen Hak Luuronen paikalle korkeamman
selänteen harjulle, joka oli silloin niin fyysikkänä kon-
gikkona, että hän sai ampua metsoja, vaan tupan ja
ikkunasta. Tämä puku oli ensin olleet sotilaita.

Sitte toisia afukkaita tuli Järven pitäjältä Karkea-
maan kylältä Ropolan - Rusthallista yli 200 vuot-
ta sitten. Niitä oli kolme veljestä, Pekka, Antti ja Paa-
vo. Pekkaa sanottain: Parta-Pekka, joka tappo yhtenä päi-
mänä kolme karhua. Pavaa sanottain: Pyhä Pava.
Nämä veljekset ostivat Albregdeltä Orman tilan ja
maksivat siitä tilasta 3 tynnyriä jyvää, nimittäin:
1 tynny. rukiita 1 tynny. Otia ja 1 tynny. kauraa

Sitte sijoittuivat nämä veljekset siten, että Parta-Pek-
ka sai vanhan paikan Antti Kallion talon ja Paa-
vo Pitäjälän omiaan. Näiden veljesten perse-
destä meni yksi veljes Romaan ja nai talon les-
ken siellä; josta Romat Romoon sielsi.

Parta-Pekka kuin kerran tappo karhua niin
karhu repi hänen kasvansa niin pahaksi että
viina ja ryypädesä juoksi kasvasta alas,
vaan hän otti vielä ryypyn meni metsään
ja tappo vielä 2 poika karhua.

Nuo juvalaiset on ennen päättäneet olla: Ropojä
eli Repoja, vaan nykyisen sukunimensä ovat he
Parta-Pekan perilliset y. m. saaneet siitä kuin
Revoska kenta itskunnan lauta tuvan seinät-
tä puutodistaa kovasti romahiti niin toises-
sa talossa Albregdin sukulaiset sanoivat: "Metsä ne
Romot nyt siellä niin romahitivat" ja sitten
on heitä nimitetty "Romoiiksi" (eli - Romo).

Saksan pukuon Harjumaan kylään tullut Mik-
kelistä. Tuolitoista vuosi seikkeliä sitten.

Rauhajärvellä N:o 1-4 Horjankylään tuli ensin apukas
Mikkelin pitäjältä nimeltä Siitari noin yli 400 vuotta sit-
ten. Se hankki Astokholmista talletetut vanhat ma-
arvio kirjat joilla piti Riijassa puolesta Haukivuonon
ja apuvan Timottulan lahden tukan kansa joka Siita-
rilta kiiteli kauvan Toivakan maan nimellisenä tilaa
pois; vaan kaikkein onneksi tuli sadunnasta tuon
pitkän Riijan aikana Ruotsista Kuningas murhan
tähtien eräs karussa oleva "Bast" nimenen herra
Horjaan piilautamaan, joka ehti Siitarien avuksi
tässä Riijassa. Hän oli hyvin oppinut lakimies
ja monien kielden taitava joten voitto lankei
Siitareille. Basti herra elätteli Horjassa itsensä ka-
lastuksella vämpäen ikänsä ja kuoli hiljaisuudessa
Ropakeiden talossa.

Luusniemi, joka on vanhempia kyläkuntaa Kan-
gasnimellä aina pakanus ajattako? Koska ensinnä
osto eli Ontomäellä Hiijet olivat olleet alku apuk-
kaat, jotka sittemmin vielä uudis apukkaillaki kiisaa
tekivät ja kunnittelivat ennenkö he sieltä kaikkein
muuttivat Kuismaen vuoreen; Naitis mitä vielä
Timolamäen vanhan jättiläis suuren tervan lieron
luonna joskus kunnitteleevat.

Möttölä ja Kervala vanhemmat aputukset joihin apuk-
kaat ovat tulleet Pohjanmaalta Möttölänselältä asti;
ja sittemmin levinneet Kangas men muhinkin kyläkuntaan.

III viikko Rautalam-
min kihlakunnan ker-
tomasta
H. Lahtielta.

Kivi-aikakaudelta löytöjä Rautalammelta.
 Istumäin kylän N° 7 tilan maalta juolta löy-
 ty v. 1865 Tasatalta vihuriä kiveä eli
 paremmin harmaata hieta kiven näköistä
 $3\frac{1}{2}$ tuuman pitkä $1\frac{1}{4}$ tuum. leveä ja $\frac{1}{2}$ tuum.
 paksu keskeltä mätälev. Taika kaluna
 pidettyä on terä ja säretty ja kyljestä kaa-
 pudelta rautolaitiin Tämän sain Laifi-
 mieheltä Kalle Korhoseelta, joka hyvin vai-
 keasti piti luopua.

2. Tasatalta harmaata hieta kiveä 3 tuum.
 pitkä $1\frac{1}{4}$ t. lev. $\frac{3}{4}$ t. paksu löydetty Rau-
 talampi N° 10 ^{nen} Pieneen niemen saai-
 lehdalta, jota viljeli Laifimies Staffan
 Korhonen Varismäellä.

3. Rimpynhöylä puolueksi naalea
 savija pui kiveä $7\frac{3}{4}$ t. pitkä $3\frac{1}{4}$ t. lev.

1 1/4 t. pak. vielä kokonainen ja terältä chea.
Tämän löysi Reukimies Gabriel Matilainen
keuhalla v. 1877. Maantieta hiekkotais-
saan Vefangon kappelin kirkon länsipuol-
la olevan Afijoen itäpuoleiselta ranteel-
ta kangastavasta hiekkamaasta yhden kort-
telin syvyydestä, joka nyt oli talletettu a-
holan torpassa josta sain myötäni.

ei saatu 4. Tafatalta vihreää kiveä löytynyt
Horontaipaleen kylän N° 4 Ma^a talallisen Da-
vid Wichniäisen pellosta v. 1877 keuhalla
jota pitte kalastessa on lykyyn nuolasi
käytetty koukkuihin reini-siiman jalka
kivenä. Tuota talosta tiedustellesani
minulle sanottiin sen nyt olevan kateissa;
ei ole ollut sitä^{tympäriä} halu luopua.

5. Kivikeihä^{tympäriä} jasei kiveä rikotusta pääs-
tä ristin muotoinen 10 t. pitk. 5 1/2 t. lev.

1 1/4 t. pak. Kahva puolelta katkaistu ja kärki
vähän murtunut. Tämän löysi keuhalla v. 1877
torpparin Gabriel Korhosen poika Gabriel
Niisimäntaipaleelta Kuuslahden kylän N° 9
maalta lehto viljelys maanpinnasta. Ase
annettiin palkintoa vastaan myötäni sa-
notusta torpasta.

ei saatu 6. Kivi-ase on löytynyt keuhalla v. 1876
Konneveden rannalta, joka on talle-
tettu Kuuslahden rahti-lahen torpas-
sa. Lareimella; jota en saanut pois.

7. Tafatalta Mustaa kiveä 5 1/4 t. pitk.
1 1/2 t. lev. 1 t. pak. kokonainen ja ter-
ne terältä. Sen löysi Rautalammien
kyläsa N° 5 Ma^a talallinen Johan Tut-
tunen pellostansa keuhalla v. 1876.

8. Tafatalta Mustaa kiveä 4 1/2 t. pitk.
1 3/4 lev. 1/2 t. pak. Terältä lohkaistu

Se on myös löydetty 1866 edellä mainitun Johan Huttusen peltomaan viereltä viljelys-alalta sita kyntäisä. Tämän löysi Johan Johanan poika Huttunen jolta sen sainki.

9. Tafatalta Tymperää kivilaijia $2\frac{1}{2}$ t. pitk. $1\frac{1}{4}$ t. lev. $\frac{3}{4}$ t. pak. terältä ynnä tyveltäki' lahkattu jonka oli eräs mies kyntäisjään v. 1878 myös. Kiin löytänyt saman Huttusen pellosta.

10. Huultavasti Tafatalta palainen mustaa kivilaijia $1\frac{1}{2}$ t. pitkä $1\frac{1}{2}$ t. lev. $\frac{1}{2}$ t. pak., joka oli löytynyt Riepinjärven rannalta torp. Matti Huttusen pellosta. Se oli taika tarpeijun jo jätetty mien nähtään. Leppävirralta

11. Kimpri-häylä Oljy kivilaijia $3\frac{1}{2}$ t. pitk. 2 t. lev. 1 t. pak., joka o-

li löytynyt 10 vuotta sitten Leppävirran pitäjän Naatamaan kylässä Vahtooran talon savihiekkakaikaisesta pellosta noin 6 konttilin syvyydestä peltota raivattaisa. 12. toinen Kimpri-häylän teräpuoli $2\frac{1}{2}$ t. pitk. $2\frac{3}{4}$ lev. $\frac{1}{2}$ t. pak. Mustan harmaata kiveä joka muuta useimpia kivilaijia samasta paikasta; vaan siitä oli viety Kuopioon y. m. Samasta paikasta löysin vielä ison Granitti kivilaiji-kaikaisen Rovajimen, jolla mitto kiviä aseta oli aikomansa hiottu ja teroitettu. Se oli pit. 6 t. lev. ja noin 4 t. pakku; jonka jätin Vahtooran taloon talteen.

13. Tafatalta viheriää kiveä $3\frac{1}{4}$ t. pit. 1 t. lev. $\frac{3}{4}$ t. pak. Tämä on löytynyt suo-ojaa kaivettaessa $1\frac{1}{2}$ kyynärän syvyydestä juu-

rikkaan alta Leppävirran Osmajärven
kylän N:o 3^{men} tilalla, jossa toinen ki-
tafatahtta eli kimpyni höylän terä ja-
lainen oli ollut samassa paikassa. Näis-
tä edellä nimitetystä kivikalusta
vain 3me kappaletta Herra Förrvalta-
ri J. A. Lindbladelta Sorsakosken
sahalta vielä käydesäni.

Herra Lindblad on ollut innokas ke-
räjä kankaille kalaille, Postimerk-
keille, Linnun munille ja Ngäntefille
joita hänen museossaan löytyy suu-
ri lukua joukko, toisen hyvin kiä-
kaita.

Sitä Näätsämaan Vahdon kal-
mistaan tulee, joka on Suvasveden
etelä rannalla järven varrella Kur-
jalan kylän itä etelä puolla, niin

se näkyy selvästi että siinä on ollut
kivikaikautena paikkunon suurempia
asutuksia aikika nyknen maanviljelys
on ne jälet kaikki perkaannat nullin
mallin, jotta niistä ei enää täytta tolk-
kua saa.

Kaukasalmen pitäjässä Kuuhankelärvestä
tuli harjun luonta kivilä s. 1869 löysi
Hölmän nostaja Jones Hokkanen Kimpyni
höylän eli Tafatahtta, joka oli 3 tuum. pit.
2 t. lev. ja 1/4 pak. Tämä on viheriätä
kiveä, jonka saa taika kaluksensa sa-
massa pitäjässä Johan Valtanen josta
ei hän kannai luopua heinalla
millaan. Keskiäältä.

Kautalammen Kosken pappilan torpalla Johan
jäntillä oli ennen Mustan harmaata kiveä
kiviasa 8 t. pit. 3 t. lev. jota hän ja Valles-
man Ostling pitivät vuoroin taika ka-
luransa. Sitä oli paljo kaaputelta veteen.
jos oli ummella vaimoin vatsa, niin siinä.

Pakanus ja Kiviajan asutus jälkiä Rautalamminla tietysti ovat Koron taipaaleella Närhiälän talon pelloilla ja Lapiinkalla Koron kirkon varrella, Haapaniemellä Kiepinmäellä Röntylä Oinien Kuuvaljakka ja Hakkarilan rantu^{4. m.} joista kivi kaluja on enimmästi löydetty.

Rauvanniemi Kiepinmäellä Röntylän ja mäenlahden välillä johon on rakennettu aikonsa Kivi-tupa ehkä nyt rapioilla. Pohjois Koronvedellä on kaksoispaarisia raunioita ja itä puoleisessa Runkkuuntoman eli Runkertoman saaren etelä päässä myöskin pieni kivi läjä, joita sanotaan Lapiinraunioiksi.^{a)} Näitä on ennen kaivettu ja viskottu vispin aarretta etsittäessä nämä on tehty mukula kivistä.
^{a)} Näitä oli Godlund aikonsa kävellyt kaivelluissa, mitä hän liene löytänyt?

Oinienmäestä $\frac{1}{2}$ neljännestä Vilosensaareen Rautalammin Haukavedelle,^{m)} jossa kiekkakaarteesta Markkulan mökkien peltomaalla Lapiinrauniot. Lapiinkarin pohjoispuolella vuorenrinteestä Lapiinrauniot jotka pitäjäläiset vetivät Kirkkoa rakentaisaan sen Kivijälkeä, etelä Koronvedellä Lapiinlahti, joka kuuluu Siikakosken kylän marksi. Siikakosken maalla tarstamattomalta ajalta asutus rauniot ja tarinan mukaan Aarre sinä läheisen joen suussa. Siikakosken kylän alalla Koronvedellä Aittoniemen Raunioita joissa tulta on pidetty ja vanha rauvanleho paikka.

#1) Haukanen on niin erinomaisen paarikasta että siitä on janan lasku: Tuhat niistä Keitelesjä satapaausta Haukavedestä.

Kansa kertoo terävästi, että Palvanain talon maalla Kerkkojoen kylässä Palva vuoren^{a)} rinteellä löytyy mukula pakanus aikainen hautausmaajota tuom.

^{a)} Palva vuoren lähellä Haukajärvi. mitä tämä nimi merkitsee? V. Järvi on Hakkarilan jälkeisten maalla. (Ehkä Osthakkilainen nimi.)

moista kaibella mitterundella näit-
tä seutuilta koitin etsiä ja tämän
kuultuani olin valmis tekemään
neljän peninkalman reijun Palva-
keen jekä otin neljä miestä mukani
että voitaisiin pikemmin hautakun-
nua avata; vaan mitäs ollutkaan
paikalle päästyä ja tarkasteltua ei
muuta löytynyt kuin vanhat asutuk-
sen jäännökset tuntemattomalta ajal-
ta jekä piersi piteä nurmikko. Tätä
paikkaa nimitettiin "Väätäjä". Mutta
hautakunnista ei täällä näkynyt
mitään merkkiä; ja niin saimme
tyhjiin käsin pitkällä "nenällä" läh-
teä täältä matkoimme.

Luonnollista on, että Palva-vuonella pa-
hanus-aikana on pidetty jotain pyhää pal-
vellusta; sillä se on hyvin korkea ja kaunis
näköalainen paikka. Tämän läheellä
no Nisäveden rannalla löytyy myös Pilkan-
lahki, johon on koilista kohti ollut pilkka-
tie.

Kuuslahdesja Aarre-harju, josta on löydetty
ennen Mustan sinertävän näkönen Kiviäse
6 t. pit. $2\frac{1}{2}$ t. lev. ja $\frac{3}{4}$ t. pak. se oli vii-
meksi Mäkelän talossa Gabriel Ritvasella,
^{hainnetaan tätä seutua Kuisahokipiksi}
vaan poppa-ahena ollen ei tiedetä jälkiä,
Aarteon löydöstä ei vielä tietty varmaa.
Kuuslahti N:5 Kiepinällä oli ennen
sinertävästä kivistä Kivi-höylä 4 t. pit.
 $2\frac{1}{2}$ t. lev. 1 t. pak. vähän päästä lohen-
nut jota talletettiin Karhun talossa
jekä tainen oli Ero Kuuskasella
jolla viimeksi tulipaloa ja kulo val-
keaa kirettiin 30 vuotta sitten.

Kärkkäslän kylässä Puttolan talossa sänti
Kouassin, joka löytyy suojaan kaivettaisja
vasta 3 nen kannon päästä. ja Kellan lam-
mista myös löydetty Riottu Vene ^{19.5.52}

Heiteleellä Pietarin saari, jossa kansa ho-
ki olevan kallitukset ja patteriat, tässä ei
löyty kuin 2 pikaista kiviä kokoa. Saari
on Puuren Pängät-palan päässä jussi il-
man puunnalla noin 30 syltä avana

Tämä pikkunen saari on siitä saanut nimen-
sä, että siinä oli ennen Pietari niminen
Pappi pitänyt nälinkuoliana myrskyistä
säästä, jotta vähissä hengin viimein tuli
pelastetuksi.

Tässä läheellä olevan suuren Pängät-
lan töyräniemen tyvellä on vanha ih-
ri paikka kansan tarun mukaan, jossa
on neliskulmainen latteen moinen
kivi kolmen kottelien kankuifille
jaloille asedettu alttariksi eli pöy-
däksi.

Siinä läheellä löytyy jommoiset Piit-
ti'rauniot tuntemattomalta ajalta; luul-
tanasti kalastajat ovat tässä aikoo-
sa majailleet.

Kärkkäslän Kirkkamäessä ukot
hoksi löytyvän hopea mitalli kalli-
on, jota en tarkemmin tiedä on-
ko siinä mitään perää.

Miekkavedellä järnsaaresta on löydetty suht
tuntemattomalta ajalta kätkeytä ruumiin-
luita.

Vinnamon kankaalla Orava koonen luon-
na Kantolan torpan läheellä muutama ruu-
mis hauta kankaalla, joita ei tunneta.

Papinsaari Niirivedellä, jossa pappi oli
ollut ennen sotaa pöössä.

Kuninkaan saari Tisvedellä, jossa on eräs
tasanen kivi jonka päällä tarinan mu-
kaan olisi Kuninkaan kerta pitänyt
syödä ja siihen nimi meksikolais^x piirtää,
vaan, Pastorin Kirkkula ei sanonut
niistä merkeistä tosi selvää saaneensa.

Linnainpaaresa löytyy Sinisen
harmaat kivilajia, jota kansa pal-
jon on käyttänyt uunirakennuksiin,
se johtuu kovasta kuumuudesta
harlekoisiin ja on muuten petmeä-
tä hakata. Tämä viime mainittu kuuluu
nykyään Pulkkilan pööseen. Linnainis-

^x Kaarle Knuutinpöika vajanäytin oelkallaan!

ta ja vanhan aikaisista jäännöksistä
olen kuullut tarinoita Helsinkiä myöten
vaan itse saaresta tätä myöskin ei löy-
dy muuta sanottavaa jälellä kuin pal-
jas niemi. Voi olla mahdollista että
juna luonopuina aikoina on jo-
tain sellaista ollut vaan nykyisen
maa-viljelyn on ne saattanut kukaistaa.
Koska saaresta on taloja ja eläjiä.

Sitä vaan kuulin mainittavan että
nykyisten talain pelloilla on ollut en-
nen jonkinlaisia vanhan aikaisia
raunioita. Tämän läheellä on myöskin
Käpylä Viimasuodella, joka oli aiem-
pina Piikämäen pöytäjän piisin kuo-
ma pohjoseen.

Rasvankin pelältä rasvankin saaresta van-
ha raudan telko hytti Viimasuoden poh-
joispuolella, Karstulan rajalla.

Oinasniemestä löydettiin ^{myös} auto vanha

jahe kiven kappale maasta.

Piikämäellä myös vanhoja raunioita ja asu-
tusten jäännöksiä sanottu ennen olleen, vaan
kylän siihen tultua ovat hävitetyt. Ainostaa
se tunnetaan että juna on niillä sentään
ollut ensimmäinen asukas, joka on ollut Kärk-
käisiä. Samaa salmea sanotaan Viikolan
viiraksi myöskin.

Tästä Kautalammin kirkolle viemään maan-
teen varrella jokelan kestikievarin läh-
si puolella on suuri mäki, jota sanotaan
Lapumäkeksi ehkä tämä lienee joh-
tanut sanasta: Lapu-mäki ja tämän lä-
hellä on Lapulampi. Maen päällä
pohjois puolella löytyy vielä pieniä rau-
nioita joita kansa arveli Kappalais-
len raunioiksi eli tulijäviksi.

Saman maen päällä on Martti Sihoosen
talo, jonka asemalla Kartanon alla ole-
van Harmaan Kallion alla on niin kut-

Yhtä kalliota se on näöllään valeata
 kuin ukon kivi ainakin. Tämän kalli-
 on ontelasta on löytynyt aarre se oli
 yksi vaskinen kattila täynnä vanhaa
 kafia hopea rahoja. Niihän kanka kertoo.

Sota kertomuksia

Jokelan kestäkievarusta 6^{lla} nykyisellä seis-
 tallalla Kautalammin kirkolle päin valtaamaan-
 tiestä kulettaisa on Värismäen läpi puo-
 la nimeltä "Kasakka koozi" joulua poikki
 maantie kulkee siinä on vähäinen puro jän-
 ka yllä on tehty kumpu siltä. Tämän sillan
 alla hautausmaalla Värismäen miehet sen mur-
 haamaan Kasakan v. 1808 keuhkilla sotaai-
 kana jonka ampuvat siltä hakkaamalta
 linialtaan eli kadulta kuin olivat pyydän-
 maalla hakanneet koonen läpi maantiestä
 kohti että siinä oli heidän hyvä nähdä
 ampua vihollista sotajoukkoa edelleen
 kulkiessa. Ja nyt he tarkoittivat kure-
 ria ampua, vaan pettyvät eikä saaneet
 muuta kuin Kasakan murhatuksi. -

Sitte kuin ukot oli Kasakan haudanneet eikä
 raha varojakaan häneltä saaneet kuin 2^{ko}
 ruplaa. Niihän elinestyi heidän sotakadullaan
 yksi Tyynmuotonen lintu, joka lentää tui-
 jotteli heidän filmiänsä kohti ja talito-
 ikään kuin noukaista silmät puhkei. Nii-
 tä tuomoisia sangareita rupeesi kauhistamaan
 ja jokelan kestäkievarin isä alkoi kieltää
 toisia miehiä tällaisesta tulo työstä sanoen
 ei hyvän nyt heitä peruvän; Mutta ukot vie-
 lä varastivat 2-3 Kasakkain kehoista is-
 tumaen renteelta haasta ja tappovat pari
 Kasakkaa. Annas olla Venäjän sota leiri
 oli jo majaa Toholahdella ja Majori oli
 Kestäkievari Lyytisen luona kontteeria
 ja kuin se läksi sotajoukon kanssa Värismäen
 kylään ja käski ensin polttamaan kaikki
 sen läpi poljuuden aina Kautalammin
 kirkolle saakka, vaan Lyytinen ymsä
 muut rukailivat Majuria ja sitte hän
 armasi niin paljo ettei poltattanut muu-
 ta kuin Värismäen kylän helluntaipyhi-
 nä, muistauksenko? Nyt lensi pyy todet-
 la ukkain silmäin edessä.

Varismäille pakkaantu nyt Venäjän sotaväkeä e-
mmään ja ne alko kylästä ryöstää ei-
kä kerkkiänsä selkää Horon taipaalesta ja Kie-
simällä edenkki; naan heidän oli kulkemi-
nen veneellä sinne viime mainittuun ky-
lään yli Kanneveden ja käyttiänsä siihen
tarpeeseen kyläkuntain kirkko-venettä. Nyt
Kyläin miehet ei muuta voineet kuin mättää
kiviä venein siipään ja hukuttaa veteen; vaan
siltäkin ärtynyt venäläiset sotilaat ja tulivat
alkajina Kiepsimäelle eli Kiepsimän kyläkun-
taan ukkoja selkään antamaan ja veneitä
neuvottamaan selkää ryöstäjiänsä omien
käsin mitä saivat. Mitäs autto ukot pötki
pakoan metsän puoleen. Vaimot jäi vaan so-
ta-ään käsin. Naisia pielsi sotamiehet
konvalle selkään ja tahtovat miehiä
neuvomaan. Näistä salpaajia naiset
tapaan y. m. Ant. Ranskanhossa tapasi
sotaväkeä kaksikymmentä ne he polttiivat
poroksi selkää Kolminaisuuden sunnun-
taina sotamiehet tappoivat Siistelan
vanhan vaarin. Lauri Siistron toki.

pääsi kokkiin ja sieltä metsään Tammal mättään
ala pakoan vuoro kaudeksi; muutoin ois ol-
lut surman oma.

Venäläiset saivat myös kiejimällä Katan Sepän
Käsiänsä sen he pitoivat tuvan kahiin ja aiko-
vat aikalailla pielsiä hänet jos ei ilmoita venei-
tä. Kun syypää piti lyödä kuitkivat selkään
miin se alko ulostaa minkä kerkki ja piten
ukko hylättiin. Jussilan Johana pääsi toki
rukouksella heidän kädestään pakoan.

Ennannat muutamassa talossa sanoivat sota-
miesten kysyksiä miehiä niiden menneen Rau-
talammin kirkolle sotilaiden päälle kaipa-
maan Herroille heidän väkivaltaisista toistaan.
Mutta pittenkos alkaila oli selkään valmis.

Tärkkipalassa kuin Venäjän sotaväkeä kerk-
ki ja miehet pääsi pakoan paitsi yksi jo-
ka ei päässyt tuvasta nunnanne kuin vai-
mo väki autto hänet lakeistorveen ja tu-
van lakkaan sieltä. Venäläisten tapaan tultua
alkovat ukkoja paju-netteella tuhoa jos ei
neuvoneet miehiä, naan naiset kuin kuu-
pivat ja itkivät heidän käsiänsä kuin he
johovat tuvan laipioitakin tuumajivat ve-

venäläiset polttaa väinönsä Kolsa ja Tapi-
neen, kaav kuin oikeen hukkoilevat niin
niiden vieraat valkean tuon seinän
ja halkopinon jolaan josta oli keuhkalla pite-
jammuttanut seka itse luistivat mat-
kohinsa.

Papit olivat pakossa Venäjän sotaväkeä Lon-
karin saaren niemikylästä josta jätettiin ju-
malan palvelusta.

Uusi aika, kertoo kaupan tarina,
Gaidot Venäläiset yhden Tapon Rautalam-
mista Kiini, jonka kulettivat muaspaan
Venäjälle ja kääntävät häntä siellä Kolmat-
takyymmentä vuotta seka niiden laskei-
vat pois. Tätä pappia muistellaan Gume-
liukseksi: (Kunelius)

Ne vanhat jotka omien filmien olivat näh-
neet viimeisen 1808 sodan melskeit keltynat
neila, mitä kertoispaan, että itkiävät.

Oueristi Falanden oli ja Riviifalmen sa-
resja joutamassa Venäläisten vankiksi, ja
paan pääsi taksi pakoon.

Venäläiset läksi matkoihinsa Rautalammita
lopullisesti mikä päivä sunnuntai teinassa.

Afutus tarinoita

Ensimmäisiä afutuksia Oinien men mökein
paikalla nykyään sama paikka Juhannus
mäen maata. Sitte Särkifalossa N° 1 ny-
kyään Kolarin läheisöillä ja Riihimäen
lää nykyään Vesankon Ruuslahden kylän
N° 8. seka entisessä Narkifalossa nykyään
Rautalammin Ruuslahden N° 4 ja Antio-
niemi myös Kornevedellä vanha afutus.
Tarinamus sanoo että Särkifaloon ovat
afutukset tulleet uelkonenka Hä-
meestä ja saaneet julman paljon sen
läheisöillä Keiteleestä y. m. Särkiä
josta nimi saatiin fittemmin Koko
kylälle.

Kuten Oinien on vanhempi afutuksia
tuntevatlomalta ajalta niin on myöskin

Pienenneimen talon paikka josta on löytynyt kiviainan kaluja.

Sonkarinpaari N° 5 on vanha asutus ja pittemmin tuon Kiepinajärven läheisyydessä Kivekkään asuin paikka sen pellolla sanotaan vielä olevan aarrekkain.

Eräs tarinaitse kertoo että Kosken Pappilan maalla Markkulan lähteen konnalla on ollut ensimmäin asutus koka seuran kunnosta; luultavasti Markku on siinä onseksi asunustansa pitänyt.

Tämä paikka on Kautalammin kirkon länsipuolla tähti Laakkolasta etelään. jossa sen läheellä Johanneberg ja Kallio luoto Pyhäkaupunki myös löytyvät. Joku aika pitte kuin Koskenpappilan maalta Kaipa-uudesta löydettiin aarre tuohi kopallinen rahaa.

Mäkärnneimen asu asukas ja syväsjärvenlä myös.

Laakkolasja löytyy vielä Hämeen kaivon jonka ennen hännestä tulleet kalastajat tekivät asutus tarpeeksen.

Kerkojoen lausja Nunniveden rannalla Kyliä nimeltä Westeriälä, joka luultavasti on johdettu sanasta "Vester" se todistan että asukkaat ovat tulleet Hännestä; vaan siitä ei ole tietoa mistä Kerko on tullut Kerkojoen Kyliään.

Vesterilän maalla löytyy nimeltä: "Wartta Kallio"; jossa on varsten kuvia lampaan jälkiä sekä Seulan kuvia. Tämä on Gorpin lausja. ja Tiitilän ^{talo} pellolla Rautapajan siinä tuntemattomalta ajalta.

Kivekkään tooppali Orinimellä siitä merkkinen että siinä asuu vielä Kivekkäläisiä Elias Piikkala

Kilakka vedellä Rautalahdesja ollut Piitti ja Raurioita tuntemattomalta ajalta.

Palvataigaleen kylkeen jistäytyy eräs lahti suuresta Kannevedestä jota kutsutaan Palva lahti sen pinnalla on talo jota nimetään "Tanska" mistä tanskalaiset leince tänne uijuna, siitä ei tani kerro.

Närhinsalon eteläpäässä kannevedessä
 "Noitafen suuri" jossa tarinan mukaan pi-
 täi löylyä suuri aarre jolle on pantu
 semmoinen uhri määräys että se joka
 sitä haluaa pitää pois kaivaa niin kä-
 nen pitää ajaa sinne saareen yksi öis-
 tä jättä yksi öijellä varfella tahi
 joutaa Haapasella rautanaulattomal-
 la ja rauta aseella tekemättömällä ve-
 neellä. eli jos voi veskata Valva-
 tun-menolta kirveen selän yli noita-
 fen saaren jota väliä on $\frac{1}{4}$ peninkulmaa.
 niin sitte saa saotun aarteen.

Samalla kome selällä löytyy Märkin
 luoto ^{johon} suuri kiikkoneellinen kir-
 kosta tullessa hukku ennen ihmisi-
 tä, että koko Ritvasen suku kuoli
 siihen, ainoastaan yksi Emäntä
 heistä pelastui. Tämä jäi talouden
 perilliseksi. Mutta raskeaksi, josta taas
 Ritvaset piläsi.

Kärkkälän kylässä ensimmäisiä asukkaita
 oli Piätälä ja Händettä. Kumpikiin
 oli suuria velhoja että pyöttivät kar-
 hulla toistensa karjaa naon vaimen
 kun karhu oli kaikki elukat kum-
 maltai loppuun repiä niin noitain
 täytyy jopia keskenänsä, koska karhu
 käveli altis kunnanki asunukse-
 väliä, että sitte Ukot tekinät suuren
 sorto-ajan välillä että siitä saa-
 nut karhu edelleen tulla.

Ukot kuin Keksi Tuonalaista pyö-
 tätti, niinkun kuulivat suun laiskeen,
 set tosfatta ja Muonalaiset masjuttua
 Pyhäät miehet ruualla.

"Olettuin ennenki natusdeltin vanhaksi-
 kin ajan takan olutta juotin".

Kirkollis historiaa

Ensimmäinen kirkko Rautalammissa oli nyky-
sen kirkon länsipuolella $1\frac{1}{4}$ nykyisen viistan
matkan päässä, "Penttiin pellolla", josta kirkon
kello katosi aikana viettiin satoa piiloon
Valkeesen lampiin. Kellon nimi oli Mari-
ette. Sitte kaksi kirkkoa seiso peräka-
naa nykyisen kello tapulin pohjoispuolella
noin 200 kyynärän paikoilla nykyisestä kir-
kosta. Molemmat risti kirkkoja.

Nykyinen Tappel kirkko on rakettu v. 1844.
hyvin kaunis ja valoisa puu kirkko. Sen pa-
rastossa talletettiin vielä Musta Mespu-
Kasukka josta oli vuosi luku 1728.

Tarkempia tietoja tuonoksemuksista ajoista
ei täältä saanut. Kun Pappilan tulipa-
lassa oli palaneet vanhemmat kirkon
kirjat.

Penttiin pelto oli pita saanut nimensä
että juna afa katosi aikana ensimmäi-
nen Pappi, jonka nimi oli "Pentti".

as) Rautapellin katosi ulkosen johtimella varustettu ja maadattu
ppijään 4000 henkeä, palovakuutus 15,000 markasta.

Nykyjään Penttiin pellolla on Rautakou-
lan pellot ja Kartanon asema.

Kirkot ovat aina olleet kauniilla as-
malla Tyypin viivan varrella.

Kello Tapulissa pistäyn myöskin ja näin
että se oli rakettu v. 1768 ja v. 1771 pa-
mannettu.

Pienen kirkon kello oli niin vanha
ja uloskulunut että se oli jo ristiin
joitettu, jonka laitoin palon pauk-
keesta oli kulunut läpi puhkeavat
pyrennykset. Sen alkuperästä ei tietty
mitään. Se on ainakin katosi ajalta.

Kerkinen kello oli valettu v. 1703.
Koristettu latinalaisella kunnia luvulla.
Suurin kello oli valettu Luvilla v. 1830.
Rautalammin pita jäi ennen Hankasalmen
ja Suonenjoen kanssa yhteensä $2,727\frac{58}{100}$ neliö-
viirtoa. Nykyjään on kaka maantalla $36\frac{1}{2}$ ja va-
kituku noin 12000 henkeä Talaja 393 ja Tony-
427. Luku kirkkera 31.

Nykyisen kirkon arkistossa ei löytynyt
historia kirjaa ennen kuin ison vihan ajalta
vuodelta 1704 - ja 1713 asti sitte häviöneet
v. teen 1748 ja kestä v. 1754 taas muuttunut.

ennenku 1805 vuodelta on selvitetty kirjasto paremmalle kannalle sitte löydyt v. na 18 ¹⁶/₀₆ ja ensimmäinen väkiluvun kertomus Kirkkoherra Gabriel Krogiuselta, että Rautalammin Piilaveden ja Hankaholmen väkiluku oli sellain 8,771 henkeen.

Sitte oli Kääntätyjä kirjoja vuodelta 1693
Uppsalan Konseliumin kertomus kirja

v. lta 1752: Andrea Ol. Rhyzelii, S.S.
Th. Doct. Episc. Lincol. Episcopo-
pos copia Svecgothica. skä

Kyrkalluntain ja Püspain Chronika
jäsä püspaitta Tuomas püspamutti
Turkuun v. 1226. Myös Kort Berät-
telse om anledningem till den Jubel-
Fest nu firas, Iva hundra år efter
Uppsala Möte 1593 och nu år 1793.

och Handlingen rörande Jubel Festen
uti Uppsala. ja 2 andra käftkir-
ja ja Pappein tankeksi aliko v. lta 1572.

Sotaväkeä on Rautalammissa pitänyt
yllä pitäin v. 1748 nimittain: 5 Kerfanttia
1 konpraal ja 105 sotamiestä jotka kir-
kon kirjoista löytyy. Kasfilassa asuut
narr Anders Rihlström, joka oli
syn. v. 1762. Hän oli v. 1808 sodassa, Saaneen
kuolemansa.

Wuonna 1804 oli Rautalammissa seura-
vat kyläkunnat numeroineensa ja en-
simäisillä numeroilla myös seuraavat ta-
lollis apukekat:

Kerkonjoensuu No 1-7.	Talollinen Henrik Torri
Wajälmi — " 1-4. — " —	Petter Korhonen
Kanhtaipale — " 1-4. — " —	Johan Ja
Järkijalo — " 1-3. — " —	Johan Velmaisen
Kärkkäis — " 1-28. — " —	Matti Pietiläinen
Juikakoski — " 1-7. — " —	Mikko Varis
Mäkäriäinen — " 1 — " —	Mikko Pöyhönen
Jstumäki — " 1-3. — " —	Henrik Varis
Rautalammi — " 1-11 — " —	Gabriel Haukonen
Kuitamäki — " 1 — " —	Johan Juntti
Järkijalo — " 1-8 — " —	Elias Pakarinen

Horontaipale No 1-13. Talollinen Johan Huuskonen
 Kuuslahti — " 1-7. — " — Gabriel Ketanen
 Tonkariinsaari — " 1-7. — " — Henrik Huttunen
 Wefamäki — " 1-12. — " — Antti Lemmäläinen
 Nilakkaufi — " 3-6. — " — ? Koljonen
 Rittampi — " 1-2. — " — Pitter Jääskeläinen
 Jurukkonien — " 1-8. — " — Staffan Radikun
 Joutenpalmi — " 1-8. — " — Rauno Pulkkinen
 Haapamäki — " 1-3. — " — Elias Radikainen
 Kuningasalo — — — — — Eliseo Kekkonen
 v. 1704 lukkarina ollut Anders Tossavainen
 Frälfia löytyy: Hakkiä, Paakkola ja
 Hautaipale sekä kaksi Ruunun puus-
 telia.

Rautalammillä puhutaan hyvin kau-
 nista jutuista suomen kielestä ettei sitä
 voi kukaan paljo matkia. Ääni vaan
 joistuu sanan lopusta lopun tavuilla
 naukasemalla ja kuuluu oudon kor-
 vion ikaän kuin se jätin furkutte-
 lisi eli itse olisivat äskettäin loukkaan-
 taneet.

Mistä he teeneet saaneet tuon oudon sa-
 nan „Tolppa“ sanan sijaan: torppa. Pie-
 net kalat ja sekakalat he nimittävät.
 „Murokskaksi“ „Kaikkidellen“ = kaikkina aikana.
 Pataatti Peria: Karjakartano = kujais-kujatto.
 Kansa paremmin jüstia ja puhdasjuroista
 ja hiljaisesti näkyvät oleran Kirkosfatein
 näyttäin jötain hartautta jumalan palvelus-
 pesä. Eija Kauppiatkaan täällä pyhä-
 päivinä kauppaan käyttäneet niinkuin
 toipija sanon pitäjis on tapa.

Tuvot oli parhaastaan ulos lämpie-
 viä paitfi mita Käyhäin ja torpparein.

Kansa ottaa vieraalta nöyrästi hyvän
 päivän tervehdyksen vastaan sekä vastaan
 siihen, vaan ei tahdo vieraalta kuulumi-
 jä udella, vaan kysyvät nähenästi vie-
 raan taku reijunaisen Kotoperää. Minä
 koitin kerta taloon tullessi Horontai-
 paleella leikkileisti talon väeltä joutuan
 kysyä: mita taloon kuuluu? Kuten
 savolaisen tapa on. ja sainkin näpsän
 vastauksen: Eija valitettavasti mita
 vaan vieraille kuuluu?

Kärkkäälän kylässä Kellarneimen Puttolassa
oli ennen talletettavana Reimi sauna ja kam-
mallinen vanni. Sukakoskella sanottuun ole-
van vanhan jousipyrsyn kappaleita jät-
tä ei ole enää täydelliset, vaan on jaa-
nut enää kappeli.

Kärkkäälässä Sukakosken Häyryylässä vanha jousi-
pyrsy.

Siinoparesta Ismedelta löydyneet vanha Yapel
ja Haasilan talon kujalta Horontapaleen
kylässä löydetty vanha Kuosteen syövä
Pajunetti.

Se on merkilleistä ettei vanhemmilta ajoil-
ta: Promsi ja vanh. kauta kaudelta tääl-
tä löydy mitään.

Vätevyyttä ei myöskään kuvain leikkauk-
seen vanhimpiina aikana ei täällä ole kar-
joitettu ollenkaan; sillä minä en löytä-
nyt minikään laista Kualeikkausta muus-
ta tehtyä.

Vesandon Kappeli

Tämä kappeli on lohkaistu vasta v. 1854 Rautalammin pitäjän länsipohjoisesta kulmasta Rukoushuone kunnaksi ja v. 1858 sai Pappinsa josta määrättyä kappeliksi Rautalammille v. 1868.

Kappelin vanhemmilta ajoilta ei voi toivoa lausumia tietoja kuin itä ennen Päijänteen rannoilla asuvat Hämäläiset ovat tätä perukkaa pitäneet kuin kalastus ulkopalstonaan ja kalastelleet yllä. Myöhemmin tulipitte ja volaiset asukkaat tulle ensimmäille osalle Rautalammiä, Laukaa, Suarjärveä ja Viitasaaren pitäjää. Vanhin pitäjä oli Rautalammi, jänka helmassa Vesanto tuonoin oli. Sen jokainen näkee Pius Agricola kertomuksesta vuosilta 1540 ja -1593 ja näkyy, että Uppalan kokouksen pöytäkirjan alle on filloinen ensimmäinen kirkkoherra Rautalammilta kirjoittanut nimensä: Laurentius Laurentii. Lyulaaan sitäkin, että Rauta^{mi} on ollut ennen Kappeli sysmälle. Sittemmen oli yllidenä kirkkoherrakantana: Rautalammi, Laukaa, Viitasaari ja Suarjärvi yhä osa Piilavetta Kilohkaveden eteläpuolta. Tämä kyllä tuntuu oudolta että kerta Rautal. pidi Vesanto Kapp. pajaan; vaan

Tässä on ensi näkän tähtynyt kertoa äitiä
ennenkuu on päästy tyttäreen käikse.

Vesandön Kappeli on saanut nimensä Vesan-
tojärvestä, jonka pohjois peruskalla maen harjal-
la nykyinen Kirkko-kin seisoo Afijoen lähest-
lä. Vesanto sijaitsee $9\frac{1}{16}$ Maantietä, 9 lakukain-
keriä, 84 taloa, 80 torp. ja Väkiluku on 2,903 hen-
keä. Maantie tänne on tehty v. 1873 etelä
puoli Kappelia on tasaista ja vesirikasta ja
pohjoispuoli mäkeistä ja kivistä maata.

Vesamaen pohjoisnäkä on korkein kolo seu-
taulla, 40 vuotta sitte kun Konkonmättäretkin Ma-
jailivat tällä kunnalla, joita kansa kutuu
Rakko- eli tupsu Nerroiksi heidän Merkkitois-
lansa nähden.

Pakamunden ja Kiviäjalta.

Pakamunden jälkiä ei täällä meuta tapaa kuin
muta muutamia Kivi-kalaja on löytynyt.

Sonkarin saaren kylässä N° 12 löysi Ero Huus-
Konen Rankaalta kenen pieltaroima si-
jalta vuosia sitte Kivi-seitfen, joka oli kak-
si korttelia pitkä, vaan nyt ei teitä mikin
se katosi.

Toiseksi se Kivi-kalu joka löytyy Afijoen
Rankaalta ja kolmanneksi A. Laitisen
löytämä Kivi-kalu Ahvenaisen Kestikie-
sarin läheestä.

Saari on nimeltään Sonkarin järven se-
dällä vaan siitä ei kukaan tiennyt muuta kertoa.

Korpolan aholla murtomaalla sanottiin olevan
vanhan aikunen Kivitarha jota en löytänyt,
vaan jättiläis tornahautoja täällä löytyy ja sa-
nottiin terna aikanaa Kaupitun Lappeen ran-
taan, mutta minnmoijilla Kukka neuvoilla
se sinne vietiin?

Kiitu vieralla Piitti rauniot jois luultavasti
kalastajat ovat majailleet tässä Kerkon kosen
läheellä. Sonkarin järven pohjois päässä iso ki-
vi Kiviäjalolla, vaan muuta tarua ei tästä ol-
lat kuin että kansa ihmetteli ja siitä Länsi-
pohjaan päin on Shesvuosesa pyvä luotto,
johon ei kummolle tohdittu siivään mennä ja
jäs joku mies min hän oli kuin haltioin
luonna käynyt, sillä hän pelitti vaikeasti sen oloa.

Konkalarissa Juvet Virolaisen talon luonto löydet-
takana vuosia outo rauta aks, vaan ei teitä nyt
mihin jouta, Sonkarin saari N° 7 Lūka lahev-
lulasta Risto Konhofelta paineilla jousi püssyn-
tukin.

Vesandolla on ollut ensi- asukas Jonkarin
Kylässä Elopuaresa ja varo dellaan että hä-
nen nimensä oli Huusko eli Huuskonen eh-
kä Lappalais perua koska tässä läheellä on La-
ppenpää. Sitte Korholassa ja Vesamäellä.

Tälläkin tunnettiin sitte että ihan ensimmäi-
nen asutus on koko näillä seutuilla ollut

Oin- eli Oiniemessä Rautalammissa.

Kiesimäellä Koskelakesä ^{sota tarinoita} Sotilusharja milloin
puna" lie sotaa käyty ei tunneta. Vaan Venna-
mon kankaalla Kerkko kylän läheellä ovat
venäläiset sotilaat olleet Samuel Mark-
kaista Olkapäähän, että kuoli ja sitte ryö-
tivät Helmiä syödäkseen.

Tarina kuin Jonkarin saaren ukko ennen
tali sodasta kotiin paini neljän vuoden peräs-
tä min hän laulo ilosta kuin kotiansa ja
läheni min vanha emäntä jattu kuude-
maan laulun ja kento muille: "jo kun-
kuu laulu lahetta veisu vojen takaa,
jos piellä laspi laulanoo sota uro uis-
kanoo!" jopa tulikin laspi vähän ajan
perästä kotiin.

Vesamäellä oli julman suuri tupa Herrastuoman
jäuhiaifella joisa oli yhtä murua siltapalkittuiin
perä seinästä ovi peinaar asti samoin porstuaassa
talo näyttää olleen ennen pohatar talo - rikas
Täällä on onyös poljo Tuulimyllyä

Tuutilan alankolla tämän kylän länsipuolla
oli vumeksi uhri eli pyhä puinta jota palvel-
tiin.

Kalostaispa tahi nuottaa ~~metäjesä~~ pidettin
nuodan peran leuvassa ruumin kirstun
kengas ettei toinen saanut filmätä.

Papua, Tattaria ja kaalia ei täällä poljo vil-
jellä vaan tanner kasvia - Koti tupokkaa su-
jaan poljo.

Vanhempia räntättyjä kirjoja ei näillä
seutain ollut talletettu missään, paits mitä
jokuu P. Raamattu noin vuodelta 1776. ja
yksi saarna kirja Torrin talossa v. lta 1763.
ja Vanhassa Korholassa Erik Ericii Pörsön
tekemä Postilla.

Muita vanhempia päätöksiä ja riita kir-
joja ei löytynyt ollenkaan vaikka kai-
tin nauskaa asain ja tutkintoni valis-
tukseksi.

Sanotun jäuhiaisen talossa Vesamäellä löyty van-
ha P. Raamattu ja Raappi roppana.

Sanomalehtiä luetaan paljon. Kaupan muuten piistiä ja hiljaista. Väisjäkkään ei paljon tanssita ja ilareita on vähän.

Kuumista hautoon viittäistä ja hauta-
sia jätettä nykyään keitetään rahoan
eli hautaus väen tulo kassaksi. Kyyri-mu-
ro ja eronelle lähtöistä, vaan ennen
oli kokea ruokana. Kuumista hautoon
vettäistä pitää olla valkoinen ja musta hai-
vi kuumis keuhon luokien sivussa roika
kumassa. Miespuolta vettäistä oikealla ja
vaimonpuolta viittäistä vasemmalla puolella.
Musta karfikko koho otetaan mukaan,
joka pitte naulla se kiini lyötiin johon-
ki tien varrella löytyyään pätään.

Ruokaastiat ovat enimmäiten maalatuista
ja muuten piistiä väerään varaisuutta
sovitetaan ja hyvään kalitelua näyvästi etu-
ki Soukariin kylällä jossa enimmäin kimpä-
lifuutta seljellään. Tästä kappelisista oli
ihmiset yleensä niin koluteluita että jät-
ti ikään kuin minkeä kaipaus kaimun luon-
toni kuin tulon takasi Kautulammille.

*) Sana lasken: kyyri-muuro tultaisista ja eronelle lähtöistä.

Heillä tuntu olevan yhteisesti todista Herran
pelkoakin. Pastoriin ja myöskin kuulin hyvin
kunnioittavan.

Wankin vaatetus puku oli vaimonväellä valko-
pohja sinijouvaainen ja Tykki myssy päässä nyt
on enimmäin väri sinisellälainen joka pitää
olla päävärinä. Jälkineet Ummiskengät,
Leijokkaat ja Kurpposet.

Tämän puolen miesten puku on enimiten
siniset housut, harmaa nuttu. Musta tasanai-
nen huopa eli villtti lakki. Jalka Kurppois
jalkineita rakastetaan jotenki runsaalla pi-
tää.

Wesandalla ovat seuraavat kyläkunnat
Koron taajalelta N° 5, 9, 10 $\frac{1}{2}$ 15 sta, Korho-
lan kylä = Jokorholo ja Pieni Korholo,
Soukariin saaren kylä, Juvikkaniemi
N° 2, 10, 11, 12 ja $\frac{1}{2}$ 14. Kuuslahden kylästä
Soukariin saari N° 1, 2, 6, 7, 8 ja 10.
N° 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14 ja 13. ja Kolko
Wesamäen kylä N° 1-17 sta asti.

Pääjuhannonia on täällä: Korhokset,
Kytöset, Hauskokset, Nuttuset ja Pulli-
lisset.

Wesannolla ei ollut 4 vuoteen yhtään
äpärä eli avioitonta lasta syntyneitä,
vaikka väkiluku on lähes 3000 henkeä.

Tästä kappelissa Jonkarinpaaren kylässä N:o 6
 Wihitajärven talossa on syntynyt ja elänyt
 aikanaan Suomalainen jalo Runoliam-
 me Paavo Korhonen (= Wihita Paavo).
 Hän kuoli v. 1840 ja Muisto kivi hakettiin v. 1865.
 Rautalammin kirkkotarhaan eli hautausmaalle.
 Jonkarinpaaren kylä on rikasta ja siivistyneem-
 pää kylää kuin moni muu olisko Paavo-
 vaimon Runolaulet jo ennen vaikuttaneet
 niin paljo tähän kylään vaimista he-
 sen puunaukseen lienevät läpättäneä.

Täällä Rautalammin pitäjän vanhasa pii-
 risä löytyy Lamperaisen järven niin eräs
 vaimo asu sen takana ja keisufikerta kuka
 koon jossa hän joutui konki kysymykseen.
 Pappi kysyi hänellä: kuka sinua loi? W.
 Niin kerrakirk. h. kuka sinua loi? W.
 loi, tulin naan tänä aamuna ympäri Lum-
 beroisen, johon pappi sano eipä sinulla
 ole paljo pääsää pidettävää, johon vaimo
 sano ompani minulla keisufi kunnua
 kotona ja pääsääni Lünalakeksi seitsemään.

Noin 100 vuotta sitten oli Rautalammin jalo Poppa
 johon jäntti. Hän kävi ukontaltan kansa hiero-
 mas vaimoin ja lemmien vatskoja, jotka sattu-
 vat olemaan raskaasta synnystä pumhasa - vai-
 dasa.

Jonkarin korpelan pelloa vierellä-pinalla
 Aarre, jonka Anna Reetta Korhonen ^{kuoli} näki ja
 Joel Korhosen vaimo Eriikka Oittinen tietää
 myös janan Aarteen, naan kuin kerran otti siitä,
 tarun mukaan, rahaa niin Aarteen haltia Maan
 pitäjä ei antanut rauhaa enkä siinä
 viidä pois rahat paikallensa ja näki sitä sen-
 moisen kimmun ettei nyt tohdi enään
 neuvoa sitä kellenkään.

Virstaa Vefandon kirkolla pohjoiseen päin Pellis-
 mäellä löytyy myöskin tuntemattomalta ajalta
 vanha ajutus ja raunioita jo alas langenneita.

Kuuslabiden Närkeinpalon pellolta on löytynyt neljä-
 vuotta sitten viereräkinen tasanalto, joka vii-
 meksi oli Albert Närkeillä.

Rautalammilla on 18 koskea ja Valkeisjärves-
jä on kaikkein kirkkain vesi; vaikka siihen
ei juokse mitään puroja eikä ulos enempää
kuin Asphaltin merestä. Osikko se pyhitetty
katolinen kirkon kello sen ^{veden} niin puhdistam-
ma.

Samoin kehutaan veden kirkkaudesta sy-
väjärvestä ja Vesijärvestä ja siitä tuo näytti-
kin.

Varismäen kylässä ja Kujossa löytyy jo
vanhoja Rivi-^{autoja} autoja ja ovat esim. mäk-
sen kyyppurää leivettä. Jälma valli.

Suurimmat nevat: Heino, Peura ja puurpuo.
Kiipinän ja Korneveden välillä Palva taija-
leen maa myyriä kiviromuista maata jossa
kasvaa paljon kumfania.

Kiipinältä Matti Korkojelta vandra keväis seiskari
Kummun kylässä Peilavedellä löydetty autoja
kalaja joita ei tunnettu. Samoin Kulkertaisen
kylässä ne ovat olleet kivistä ja raudasta.

Wesankow Vesijärvellä on talallinen Johan Hytönen
mainio murikka-lääkäri. Sen luona juoksee paljon
Kansaa parannusta etsien. Joka kehutti taannoin
että Tohtorit tälle puifaa, naan naapurinsa ei sitä
püttää palomittaan ja Ulko on jo muennut jonne-
miin kerta kulkua puheet.

Tuomareilla ja Kruunun Voutiloilla näkyy täällä
Larassa, Karjalassa ensiksi' alleen muotina ki-
vi'aitoja teettä' peltoloillaan; ja eikö miekkoi-
ten varat kannattanut? Ciijat ovat puaikui-
fiksi tehty jo hyvin komeita.

Kangasrouluopettajalta H. Laitiselta Muinais-
keatommista Kangasruumen pitaajasta.

A) Pakanuuden aika: Paganu aikalaisia ja
splinuistaisia jäänöksiä löytyy Lappalaislinna
jäänöksiä Lapinpolassa pohjois päässä puarta kor-
kealla kalliolla ukoufällä Puulavedellä ja
Ukonniemellä Lappalais kivi kota. Tämän
Lapin linnan tiedän olevan eteläisen pu-
suomesa; jossa asti lappalaiset ovat var-
maan ajuskelleet. Hakanniemellä löytyy
Lapin liepi niemi kylän niemi karesa ja
ja lappalaiset kalastivat.

Kauppalmi Wirmas niemellä Lapin
talo isästä.

Muinaismuistaja Kangasniemellä.

Kangaskoulunopettaja H. Lahtifelta, v. 1877.

A. Pakanuden ajalta.

Ostjakkilaisia nimisiä: Lääminginjärvi ja Kuu-
hangejärvi joiden rannoilla on tuntemattomalta
ajalta tulijoita liepiä ja raunioita. Tämä viime
mainittu järvi nykyään kuuluu ja Kangasniemen
pitäjään. Lienestuonejärvi, joka on Kangasniemen
rajan vasten vaikkapa se piirittetään
Laukaan pitäjältä on myöskin Ostj. nimi
ja pitäj. kielentutkijain selityksen mukaan Mer-
kitä sanaa: Lehtijärvi, jonka ranteet ovat ki-
hyin lehtenät ja paikoin savialaa maata.

Nämä järvet ovat niin liki toisiaan että ha-
vakka nelio" perin kulma tavoittapi jokaisen
jokha sijaan sellain Niemisjärvi pitäjältä.

Lääminge jäi etelää Kauhkaan, Kuuhan-
ge pohjois kaitseen ja Liene-tuone luote kul-
malle josta Syyntönjärvi lounat kummalle,
jokha rannoilta on löydetty Kivi-ajan työ-
kaluja kuin myös asutus raunioita.

Puulan pohjois perukalla pitäjän kirkolla on
3/4 penink. pitkä "Hallas-järvi" Keinikkalan
kylän alueella.

Hiijenvuorija nimi Soufialan kylän N:o 1 =
maalla Naapajärven pohjoisrannalla. Hiisvuori
Lustin talon pohjoispuolella kummalla Lai-
tiälän kylästä N:o 3^{lla} Hiislammit ja Hiislam-
men kankaat Keinikkalan kunnan N:o 1 = ma-
lla. Hiijen vuori Härkäjärven etelärannalla
josta on luola josta pöytä lähellä Hiijenmie-
nen talon N:o 8 Kutomajärven kylästä.

Kutomajärven länsirannalta on löytynyt Piirveit-
si ainoa laatuansa Kivi-ajalta tästä pitä-
jästä.

Syrjänein ja Vogulein nimisiä: on täällä

ollut "Asikka"; josta on johdettu sukunimi asikkainen, jota vielä löytyy ainoastaan Teedolaksen alueella yksi miespuolinen. Asikkaisen Kallio ja Mokin autio on Souvalan kylän N° 1° maalla.

Lappalaisia nimiä: Lapiinpaalan - saari Ukonniemen kylän N° 1° ^{hen} ^{ja 2. yk.} maata Puulansedellä Ukonpelällä; josta löytyy vanha Lappalaisleina pohjois kulmalla Kallion päällä. "Lapiin-Liesi" Hakan kylä N° 3° maata on Niemen kylän rannassa, josta lappalaiset tulia poltti-
vat ja kalastelivat sekä kirosivat kalau-
den. Lapiinpaasi jolla lappalainen saude-
li on Puulansedon rannalla vanhan Hämeen
maakunnan rajan länsipuolella Lapiinpaan
Talouksella kuuluvaa Leivormäen kappelin
Hauvumäen kylään. Tällä lakelmalla on ai-
koonan ollut erittäin hyvä. Lahnan katupaik-
ka joka käy vielä nytkin. Tätä Puulasta lä-
pis pohjoiseen päin pistävää pitkää lahen
pohjaa nimitetään "Läpeskehti". Luultavas-
ti lappalaisen sana ehkäpä asujan eli
lappalaisen Majailian nimestä johdettu.

1) "Läpes"?

1) Tämän
elämä puo-
la: Lam-
prosaari.

Tämän itä puolella ^{1^o} ^{men} ^{pitäjän} ^{pijällä} on
Kekkonen. Ehkä lappalainen "Keko" asu-
suna yllä "Lätky". Lätkyn lahdesta sil-
lä nimitetystä asutuspaikasta ^{1/4} ^{puolesta}
etelä-kaakkoiseen suuntaan. Ja "Lä-
ky" asukas näiden välillä itä puolella Äk-
kymäillä. Samoin "Kinni" Kinninmäellä
Lätky, joka asusti Lätkylahden, mäen ja vuo-
ren seuduilla, joista ^{1/2} ^{neljännestä} koili-
seen on "Kinkko-kangas" vaikka toiset
jota nykyään sanoo: Kinkko kangas, josta
löytyy vielä tunteamattomalta ajalla
paljo asutus raunioita ja tulipijöjä,
Kinkkomäen kylän N° 1° maalla.

Laitialan kylästä N° 1 ma. Jätty miesten talon
itäpuolella "Kouvonharju" ja Oheisalassa Ohe-
salon kylästä N° 3 ma. Kouvon tontti ja jorja Kou-
koja on asunut; vaan Kouvon sukua ei ole
enää miespuolia kuin yksi pitäjässä. Eikö
"Kouko" ole Lappalainen nimi? Eli onko
vanhasta Karhun nimistä johdettu "Hetsin
Kouko."

Koufiala N° 2 ma. Talo "Tintto", tintto laliti, tin-
to kangas ja suo. Ummukkalan kylästä N° 1 ma.
Vuorijalan faareissa ennen asustanut "Ruuska"
jorja neela löytöy Ruuskan niemi ja kuuluu
nykyisin N° 2 maaleksi. Vuorijalassa pitte myö-
hemmin asunut "H. Lemet Ummukken" joka
on Kangasniemen ensimmäisiä asutuksia.

Hokankylästä N° 15 "Helelakesa" puu-
laurannalla Mutta pattareet, joissa Hele-
aikonaan on pitänyt asutusta, jota ei
paremmien tunnetta.

"Kopla" tarun mukaan Koplan faareiden "Sal-
men kylän" N° 1 maalla, olis pitänyt olla ensi-
mäinen asukas kopa pitäjässä ja eikö liene-
kin totta, sillä neillä puita on ollut ennen
aikonaan puulavedin salmilla ja lahelmilla
hyvää suurimpiin kalain saalis.

Hokannimellä N° 11 Käräjäniemen talon maalla
Käräjäniemessä Puulaurannalla on Käräjäkallio,
jorja on alttari kivenä eli pöytä on ollut leveä paa-
simainen kivi, joka on kivi tukien kanya pönke-
tetty asentoonsa. Sen ympäriltä on löytynyt vanhoja.

1) Nykyisin Kirkko-kunnan puustelin maata.

on täällä

naski'rahajaksi. Itse kalliio on tapainen sekä
 ollut hyvin sivediäs kääjä'paitaksi' sekä samalla
 muuhunkin uhripalvelukseen.

Savon maassa ei se ole ollut paljo tapana, että
Häällä kyntää; kuten Hämeessä ja Länfieteläi-
sessä Suomessa on kyntä, matkustus ja rakennus-
teko y. m. Härkäin tehtävää ja niiden or-
ja palvelustansa.

Suomen Kangasniminen pitäjässä Joun-vihan aika-
na v. 1705 ajoilla tapahtui kuitenkin kerta et-
tä Luukkari Johan Ursinus kynti Häällä
eli Häällä peltoa. - Tuota Häällä kömpelösti
tehdessä tuli Luukkarin vaimon päälle Raä-
kättänsä auran retäjä; hän meni puuk-
ko Hädersä pellolle ja leikkasi molem-
mat rahkeet puukolla poiksi joka laski
Häällä vapanteensa metsään. Ehkä tuos-
ta liene Savon miehet ruvenneet inko-
maan itseivät vielä nykyäikönsä
valjasta Häällä sahroksista.

IV viikko Rautalammin
Kyläkunnan kerto —
musta p.
H. Laitiselta,
v. 1878.

Suonenjoki.

Tämä pitaja on saanut nimensä Suonteen järven ja Tiisreenen välillä juoksevista Suonenjoesta, joka juoksee Suonenjoen kirkon itäpuolelta pohjoseen päin Tiisreen ja on valtasuonen suutonon näiden järvien välillä.

Suonenjokelaiset saivat hallitukselta luvan v. 1781:ttä rakentaa itsellensä kirkko, joka tuli valmiiksi v. 1785 ja nimitettiin sitte v. 1795 Puhkasmaan kappeliksi; vaan v. 1811 laukesi suuron osa Kautalammin pitajan alueeksi ja tuli viimein selitetyksi itsenäiseksi pitajäksi v. 1856 ja sai oman kirkkoherransa v. 1870.

Nykyinen kaunis puukirkko rakennettu v. 1865 joka maalattu. ^{vaan nykyään noin 6,000 henkeä} Väkiluku 5,411 henk. v. 1873 ja Maantolia 42 $\frac{23}{48}$ Lukuinkerita 30. talonparia 310 ja 120 torpi.

Pitaja on hyvin väkirikasta, jonka halki

pohjoisesta etelään kirkon itäpuolelta sa-
von maafelkän pohjoisessa Pielisjärvelle päin. Ne-
jä löytyy myöskin viljälta.

Pakanusajalta kerrotaan, että jättiläiset
ovat aikanaan raivanneet Lemmijärven, Ku-
uassien ja Porsajärven välillä olevan kilpi-
kosken jossa on jätin puita kivien glöspur-
kattu. Suontien selän etelä päässä löytyy ja-
pänkät jossa on nykyään talo lappi nimeltä
täällä löytyy toinenki Lappi ja näitä nimitetään
Kauja Lavi-Lappi ja Uusikka-Lappi, naar muu-
ta taruja en saanut kuulla kukaan niistä laeista.

Suontien selällä on Arjansaari ja sen läheis-
lä oli myöskin Kalmasaari naan tarut ja muut
merkit puuttui. Lavinneemi ja kaksi lapi-
lampia löytyy Ljansjälän kylästä N:o 4 Ma.

Täällä on myöskin Lylymäki ja Lylyjärvi
jotka sanotaan entisiä taikamusta paikkoja.
oja Kuusassien kylä ja järvi joka Jylängin-
kylä Jylänginjärvi ja joki ei ko' nuo lie-
ne Astjaskivelaismuistoja?

Suonenjoen kirkolta yhden peninkulman pääs-
sä kaakkoisilman suunnalta on Vehvilän
kylä Jylänginjärven ympärillä niin siinä
kerrotaan taru olleen ensimmäisen asukkaas-
N:o 2 Ma nykyistä numero lukua. ja se on
kuten hyvin tunnetusta kaska niillä liehoil-
la ja Pakanusajastaakin on majoilta. Sekä
tämä tienot on sefirikasta.

Paasvedellä Wänttöön niemi luultavasti
siinä on "Wänttö" ensimmäinen asutus, samoin Reuhon-
niemessä.

Virmaksella Luolakiivellä kaksi taloa
vanhoja asutuksia.

Suonenjoella kuin Venäjän sotaväki jätti ma-
jaa v. toukokuun 1808 sataaikana ampuvat he silloin
silloisen kirkon läpi häuskaissansa Ruotsin
potilasten kanssa.

Kirkon läheellä on talo jossa kansa paljo
on pitänyt kirkko kortteeriaan ja taloa nyt
nimitetään "Kirkkola". Siinä löytyy tupa, joka
on tehty v. 1750 ja on vielä kyhällänsä. Tämän
naikkaa toki näin tuon vuosi luvun vaikka
näillä seutuilla ei ole ollut kaupalla ollenkaan
tapana leikata vuosi lukua huone rakennustensa
murkkin.

Kakkisen järven myös tulipaloja tuntemattomasta ajalta.

Taru kuin Paskojärven asunaa kaksi neljettä kenta pylekseivät pilkalla Polijäkumman ^{hanta} ^{hontti} hongan kylille kaarnan päälle niin taas takas otti paha eli räätäli kuini miehet ja malemmat tulivat keuhko tautiin ja kuolivat kahta.

Ensimmäinen Wäärän rahan tekiä näillä seutuin oli Piller Koivistonen, joka jo pitä ammattia toimitteli v. 1793. Suuri Kuusi

Viimeinen tunnettu uhri puolesta Kekkonen palauttiin oli täällä Heikkinen-lassa Vanhan Riihilän hakamaalla eli opotassa ei täyttä 30 vuotta pitken kuin haateltiin.

Taikureita ovat olleet: Leppä Meteli ja Koikkainen sekä Olli Pötkäinen.

Taikoja uskotaan hiinostaan vieläkin.

Suomenjoen kirkon päälle laitetta ennen komea viiri v. 1783, jonka nyt ovat muuttaneet pita pois.

Maanviljelys täällä on välttämällä kannattava. Kaupan luonnosja täällä on tuota Savolais-järreikka luonnos, vaan kuin tutustutaan niin mukiin menee.

Kuin on pitäjä nuorisuinans samoin kirkon kirjastokin, joka alkaa vuodelta 1793, jossa en huomannut muuta erinomaista paitsi mitä v. 1808 ja 9 sota kuulautukset ja raportit sisältää, joista tärkeimmistä olen kopioinut kertomuksia.

Suomenjoen Papieto.

Kappalaiset: Karl Fredrik Bergh ^{a)} v. 17 $\frac{4}{3}$ 93 - 18 $\frac{2}{2}$ 44 kuoli
 " Nils Henrik Bergh edellisen paika - " 18 $\frac{21}{3}$ 43 - 18 $\frac{27}{11}$ 45 " "
 " David Toikka viimeinen kappalais 18 $\frac{28}{7}$ 46 - 1861 ^{muutti} ^{Anders} ^{le. kapp.}
 Pitäjän apulainen Johan Wares — " 18 $\frac{18}{12}$ 61 - 1862 vir. pastori
 " " Gustaf Adolf Järvenius — " 18 69 —
 Ensimmäinen kirkkoheura Johan Wares tuli virkaan ja jälkeä vuoden 1862.

a) Tämä on Kantafalmen ^{naisaan} kouvasti y. m. Johan Fredrik Berghin isä.

Hankajalmi.

Pitäjä on saanut nimensä Hangavedestä kirkon pohjoispuolelta Kuuhangeveden joke-
vasta Hankajalmesta, joka on kirkolta ensi-
mäisellä nykyisellä viistalla pohjoseen päin
Kuopion viennällä maanteella matkalla.

Hankajalmi kuului ennen Kautalampeen,
joka vasta v. 1799 sai kirkon ja pitäjän apu-
laispapin itsellensä sekä kappelin oikeu-
den v. 1802 ja sitte v. 1860 pääsi itsenäiseksi
pitäjäksi. Nimensä muutettiin vasta v. 1872.

Hankajalmen kirkkoa suurennutti sitte Kap-
teeni E. Terenius, omistajainsa ilman kal-
lituksen luvatta, josta rakennusmuodosta
en luule olevan mitinkään talletettuna
muissaan. Kirkko on itäpuoleltaan kää-
ristynyt viitauksen ja saattaa ehkä
kohta rikkaantua.

Pitäjä sijaitaa nyt 33 $\frac{1}{2}$ mailia taifa oli
ennen 10 lukukonkeria ja 142 talo luvua pka
118 torp. väkiluku 5,448 henkeä.

Pakanaajalta Viimasnimellä ^{N:o 2.} talo
lappi ja pu pelloilla ennen löytynyt lapinrau-
neita, mutta ne ovat nyt pelloja perhadessa
kaikei hävitetty.

Armissuon kylällä niiden vuoni ja järvi
Kiviäjalta ei ole löytynyt täältä muuta kun
se ruina josta kivikalasta jo ennen ole
maininnut.

Hankamäellä N:o 17 on talo jota seila sano-
taan Runkitaloksi. Sen pelloilla löytyy tun-
temattomalta ajalta raudan teko alijökset
ja hytti jäänökset, joissa on ennen, kyllä rau-
taa valmistettu.

Kirkossa on löytänyt muuta merkittävä
kuin sen sakarisissa oli seila peräpäinällä
Voikkumassa vanha 2ta syltä pitkä Unen-
tappajan rengas kelloon keppi, jolla vä-
me vuosi jadan leypulla kirkossa makaavia

herädeltiin ja harkittuun väkään paa kalla-
ki, jos ei havannut kain tiukkaa soitettiin.

Ensimmäinen aputus koko pitäjässä on ollut
Hankavedellä Moilaisen saarella ja toinen suu-
saarella taru kenttä että he ovat olleet kalas-
tuskangas ja sillä elädelleet itseensä. Lanooppa
taru että: "Moilaisen kodan perästä ei ole muu-
ta kuin kivien heitto Helvettiin". Naista
afukkaista toiset arveli että ne olivat
Hämestä kotopin.

Säkkinmäellä, Hakkilassa ja Hanhutaipa-
leella aputusta pitäneet Hämäläiset ka-
lastajat. Sulkanimellä löytyy ison ter-
matehtaan jäänökset ja siinä läheellä
ita puolla lahen pohjassa vanhat kalas-
tus otteet aituukset.

Tainan läheellä Armissuodella ruumiis
Jaakoi noin 100 syltä ristiin johon sanotaan
isovihan ajoilta ruumiita haudatun.
Kirkon kylässä vanhimmat talot ovat:

Pellinen, Piirilä, Lintula ja Laulainen
 sekä Hankamäellä mainitaan Levan talo.
 Ensimmäisenä oli asutukset näin harvassa
 että kirkolta oli aina naapuri kylään
 Väänälään ja Hauvalmelle 5 ruotun
 viistä eli $\frac{1}{5}$ peninkulmaa. Silloin-
 pa ei naapurin porras, joka päivä toisen
 laidilla juotseksellutkaan.

Toiset arveli että Suolivedellä Hankasalm-
 men kirkolta itään päin eli koilista $\frac{3}{4}$ penin-
 kulmaa on ollut ihan ensimmäinen asutus.

Kynsiveden ympärillä on vanhoja, nimen
 puolesta merkittäviä paikkoja: Ohenmätsi,
 Ohensaari Kynsivedellä, Hiidoulakepi ja
 Viikava. Ehkä täällä ennen Phoria on
 palauttu.

Pappamiehiä on vielä ollut H. Liukkonen
 Matti Oksanen ja M^{ro} Pänkälä, jotka ruu-
 miin luuta kulettelese y. m.

Naimaretkellä pitää taikuri mummon
 eli miehen tekemän ensimmäisen avio-
 lute. Hankasalmella on noin puoleksi-
 savi alaisia veljellisyysmaita ja peltoja.

jos mitä taloudista tavaraa pois annetaan
 niin siitä otetaan pikkusen takaisin omaan
 astiaan j. m. c. p. Tavarain päälle pitää ai-
 mo ulos annettaija tehdä risti. samoin
 sen p., jotka takaisin otetaan.

Täällä joitune hyvin taajaan kansan-
 puhuesja tuo savolainen „Ua” eli kaksio-
 ääntiä, joka aina tulee efin yksikön ojan
 nosja funaa näydellejä sekä samoin me-
 nento tilasja. Kuinmyöskin Uloskatai-
 jen suora tavon lähi ajan yksikön ja Mo-
 nikon kolmannesja tekiä sijasja-tilasja.
 j. m. c. p.

Kirkon arkisto on nuori ja vielä ei ole mi-
 tään vanhemmaa ja erinäistä mainittu-
 ting, Linnaas, E. Terenius, Hofström ja
 Kilon yksi ensimmäinen kirkkoherra
 on nykyinen E. J. Haanen.

Maantei taimen tehtiin ensimmäinen 20
 vuotta sitten, vaan Luhanow kappelin
 kirkolle ei ole vielä mytkään.

Kuuhange-vedellä Nünniemen ja
Halmeniemen välillä on Ruumispaari
johon ennen jota aikana on haudat-
tu ruumista. sanotaan että siihen
olis mukana Venäläisiäkin haudattu.

Leppävirran pitäjä.

Pakanuden aika.

Eihän haitanne jos otamme perustukseksi
ensi aluksi nuo pakanus aikaiset nimet, joi-
ta täällä suuren Kallaveden vesistöällä ja
sen tienoilla sekä Luusvedellä löytyy.
Niinkun Osmajärvi yksi pienin kumma
kirkolta länteen, pitte kirkon itä ja etelän
puolella suuren Loifalon ^{tympäällä} y. m.
Lappalo, Lapinmäki Lapinjärvi. Lylymä-
ki Lylyjärvi Hiismäki ja toinen lyly-
järvi Huovilassa Tenholassa Wuluz
Puponmäki Kurjalassa Paakkimäki ja
Vihantamien länsipuolella Kulhuanmäki
joka kalma lahti ja Kalmasaari y. m.

Kalmasaari on Kuusajärvenellä yksi Vekvi-
län lahdella ja Puuko-jaaresa vanhoja hautoja
vaan muuta näistä ei ole löytty.

*) Loifalo on suomen puvinpaari.

Osmajärvellä Yrjö Nykäsen talon maalla
 keuhkottauti olevan jättiläisten afumus paik-
 ka, vaan en minä jätä selvää paanua
 Gorfavedellä Heinasaari Vihtalahden suu-
 la, vaan muuta ei jätä linnasta ole jällellä
 kuin nimi. Orko-noro Mustinmäellä
 eli kylällä vanha taika paikka. Osmajör-
 vellä josja Osmo on aikooaam telmää-
 nyt eräällä kivellä. Kutsutaan nyt
 Osmakiveksi. Sen kiven rinnasta on
 aartena Hynösen viina panna, joka on
 joskus jo tarttunut Onkeeksi.

[illegible]

Helkiintaijaleella Lohkafelan ja Juurikkafelan välillä keuhottiin olevan vanha Lap-
palaisten asutus, paikka, kaan itse asemasta ennakust selvää.

Taru Hiiden asunuksesta. Hän turvalli-
festi piti majaa Hiiden mäen vuonissa;
Mutta fitte hänellä oli asuntonsa Kuo-

Kurjalassa Kokolammien rannalla lähtesjäärre jossa on nähty Pijppi tyrnön ja kat-tela. Oles jo kerta saatu ylös kun sekot si-tä koitti konstinsa jälkeen raastaa vaan toisen tovereista sano nostajalle, että Kär-me on niskaspa ja silloin puzahiti aarre takapiin.

Pirkko neimen nokan edessa "Kirkko-jaari" ja sinä lähellä 3me piientä Kal-mapaarta yllä Koivusuedella Kalmat asuna. Löytyy myös 3me luotoja joita sanotaan Venojän saariksi.

5.64 Liukan rannan kylän edustalla yöuo-saareja ^{Suvasuedella} Vanha rakennus aikanaan leinotus, jankaolen piirustanut. Haapa mäen hau-taa. Samoin oli suvasuedella Vahstipa-resa patteria ja Leppäsaareja myös tan-temattomia kivi-roukioita. Tätä sa-notaan Leppäsaloksi kansa.

Palokien salon ja Patoikosken välillä jäen polvi jota sanotaan "Lapinpefä". Kokomafalo on myöskin rakennus ai-

Kanen asutuspaikka. Tyrnön mäen Lasfi Hanninen löysi ennen Kokomafalosta Kou-ru taltan, jota talletettiin Kaanan Poppa-afeenä, vaan uumen katopi tietämättö-miin.

Loivilan salmen kylässä on Lapinmäki sekä toinen Markauden tilitaav itäpuolla si Kovin Kaukana noin 5 myk. viirsan päässä.

"Hapamäen Kuikkajärven rannasta alkaa eräs kuurto vastamaahan. Tätä nimittää kansa "Pyrrin Kynä" jossa ennen on ollut jättiläisten asumus ja jossa yksi ukko viimiksi asui ja kalasteli seutuun jär-veissä. Tatu sanoo, että tämän maahan-taneen eli Kynän peruskalla on ennen nähty joukkin moisen Pirtti eli tuppa rakennuksen jäännöksiä.

Wiholan saaresta Suvasuedella oli ennen suuri Lapinraunio 3^a Kynärästä korkea ja hyvin laaja. Tämän hävitti järepi eräs torppali Hämiläinen 30 vuotta sitte kuin hän haki aarretta sen sijällä y.m.

Murjolan kylässä Koistimäki, Ruvalin-
mäki ja Paakinmäki joissa on pakanus-
aikana pidetty asutusta ja raunioita ne-
lakin löytyy muutama Paakinmäen poh-
joisrinteeltä.

Orkannon löytyy Riihirannan huutoa
N° 2 ll. Luasnedellä Matelin niemessä e-
tustalla Hevospaari ja vanha Kalmisto jossa
tarun mukaan ovat ^{ovat} "Turjat ruukkinet." =
samaa kuin taikojat tehneet.

Lappi ja lapinranta joista kartta on tehty
kuuluvat Konnuslahden kylään N° 2 ll.

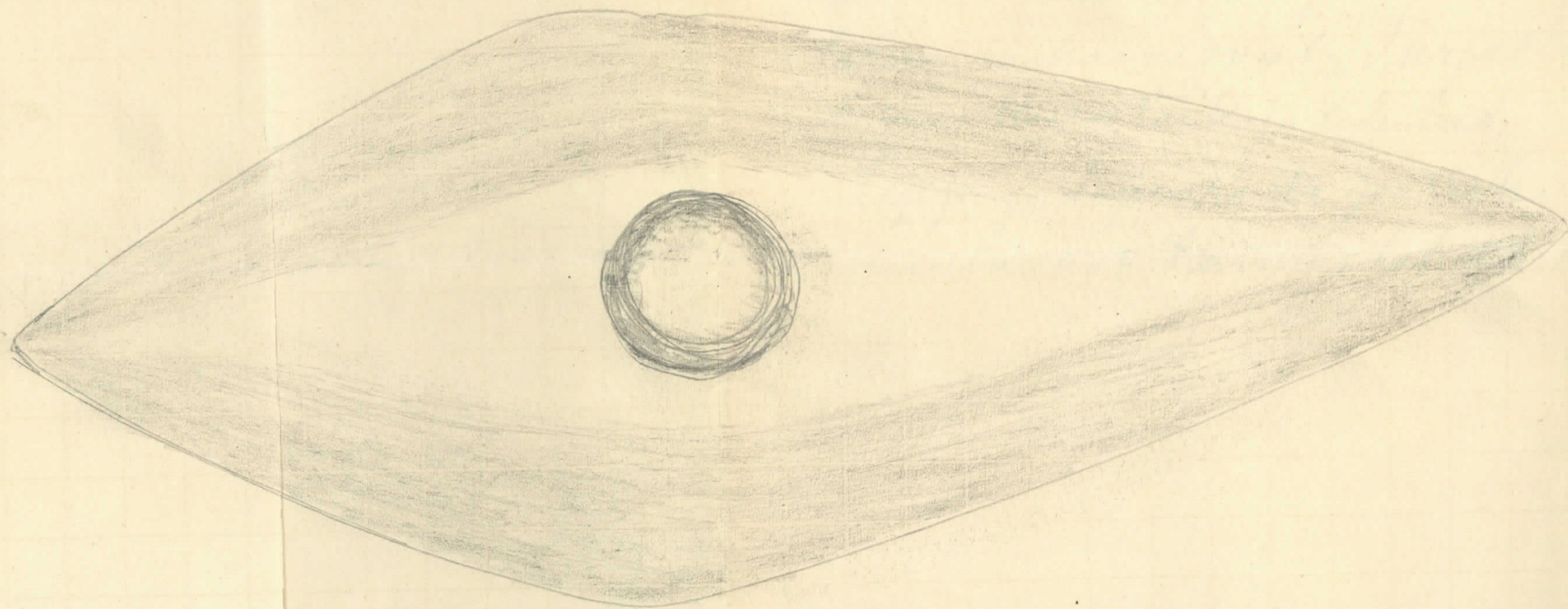
* Grandoval - Ruuvall

Leppävirran pitäjältä Näätämaalla kylästä Vahitonan talon pellasta on löytynyt Konstanttiin Ikonen peltoa raivadesaan 10 vuotta sitte tämän sota-aajan savi-selkistä hiiska maasta. Tässä tämän kivi-afeen on keltaisen vaaleiko mustilla juomakeilla. Muuten hyvin päänsäälisestä tehty.

Näköltään kuin hieno laatonen O'lyy kivi.

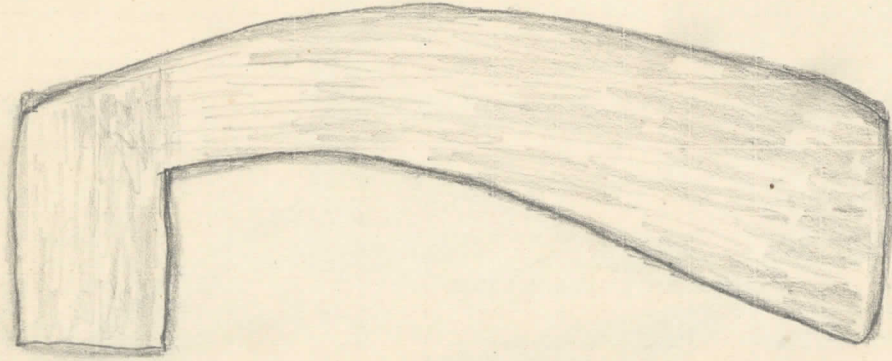
Tämä afe on Loojakosken lähellä Henna Forwallin J. A. Lindbladilla tallella.

Pituus $9 \frac{1}{4}$ tuumaa
Leveys $3 \frac{1}{8}$ tuum. silmän kohdalla.
Paksuus $1 \frac{1}{2}$ tuum.

Purustukseksi näkyy afeen luonnollinen suurus.

H. Laitinen

Seppävirralla Sikkilänmaen yleisillä Kanaasen ja
 hänen veljensä tilan maalta^{a)} Hytti-harjista suuren
 raudan teho ja tervan Reitta raudan mitalta
 kili-fekasen soran sijalta löyty tämän muu-
 toinen Kirves noin 20 vuotta pitteen joka sen-
 jätteen kulekseli kuojaissa treittiona Kanaasen
 talossa, vaan nyt oli jo harinmytellen saa-
 mut enaan kapiini. Sen haran pituus oli ollut
 noin 10 tuumaa ja teralta noin 3 tuumaa. Senen
 ylää silmältaammyö 3 tuumaa. pitkää.
 Muuta rauhaja kulta aseita ja kaluja en tunnust,
 vailla mita kyllä utelias.

a) Samassa talossa on nykyään Sikkilänmaen kesti-
 kienari.

Heski-ajalta

Tällä ovat tänään aika-kauden tiedot ja tarot
myös niukassa. Kirkon kirjastofakkaan kuin
ei löydy muuta vasta v. 1682 Kuningal-
lijia ja Konfessionin kuitutukia ja
kierto kirjeitä

Kirkon sakariston kappissa talletetaan
myös vanha ja puoli-räpäteeksi hajoanut
Mesjuhaan kirjake, joka on ainakin
Katoli-ajalta jääneksi. Se on tehty si-
hen malliin kuin Venäkö pöytä otta pita
on Pappi saattanut pitää saarstuolilla-
kin jumalan palveluksessa päällänsä.

Sen pöytä on suorakulmainen risti, joka
on aina 3^{lla} tylsä kulmaisilla kulta-
lanka kolmelmilla koristettu ylä-
keski-tereellä. Euphuolla on suora kul-
lattu kangas laiskale valkoista silk-
ki-farspiinistä? Täällä on eli vaate
on punertavan vaalea ja varustettu
karkeanlaisella palttina nuorilla.

ensimmäisen kirkon „Pehtaipaleella” jossa
 on muika nähty Pappilan kaunioita ja
 aitoja, jotka tiennoot nyt kuulune Vaho-
 lan ja Reinikalan hautoiin. Samaa keu-
 tao tane Luustaipaleen ensimmäisestä
 kirkosta. Se vaan tiedetään että Ni-
 mismies jillä on joskus asunut.

Mustinmäen kunnossa: Karhumäällä
 Kokomäällä ja Vanhamäällä ollut ensi-
 mäisiä asukkaita, jotka ovat olleet su-
 vultaan eli nimeltään: ”Mömmöjä”.

Laamajilla Kalliomäellä asuna ensin Tu-
 maiset, Torviset ja Hartikaiset Hartik-
 kalan talossa Yhä Mustot Mustin-
 mäellä.

Enantahdesja kuin eläi ensimmäinen a-
 sukas niin hän ei vielä tuntenut naa-
 pureituaan; vaan kun saanut näky kau-
 kaa niin hän läksi sitä katsemaan
 ja näin tutustuen ensin naapurit.

Leikonlahden kofulassa Haapamäen kun-
 toa jossa ensi asukas on majailut. Tätä
 sanotaan myöskin Leikon yllön kyläksi.

Tuällä asuu Luostarisja ja Ryökeliä, jos tuo
 viimeinen nimi on johdettu sanasta Ryö-
 käle niin silloin se merkitsevi vanhoista
 ajasta alkain jotain pahutta. Mainittui
 myös Ruuvelin kansa olevan.

Uusvedenrannalla Ukon lahti' johon tuli
 ensin Mikko Hiltanen ja asui ensi ajalla-
 ja Maakuopassa 400 vuotta sitte.

Näätämaalla on vanhin tunnettu suku
 asuna ennen Kaunotet oliskaa tuo ollut
 vielä Pakanus ajan Kaunottarista jää-
 nytta perua.

Ropon kyläisä Kellarin seinäs ylimäis-
 jä huipissa oli toki tuällä leikattu raken-
 nuksen valmistus muistiksi vuosi luku
 v. 1787 jota harvoin tapaa. Samassa
 talossa oli Pyhä Raamattu v lta 1758,
 Taloll. Josef Luostarisella.

Haapamäen kyläisä oli vielä Ruotsin vallan
 aikainen kunnan ”Pukaali” talollisella
 Staffan Kajasella ja 200 mk. maksava seinä-
 kello, jotka olivat näin sydänmaalmaalla ovi-
 toja laatuensa.

Enantolidesen Tiilikkalan niemi jossa ensi-
mäisiä asutuksia on näillä seutuun ollut ja
niiden suku on ollut Tuorisia.

Kirkollishistoriaa

Leppävirta, joka v. 1639 erosi Kuopion eli
Taasialmen pitäjäksi jätettiin pitäjäksi;
joka aikomansa jo kuului Juvan pitäjän
alueeseen eikka jo v. 1742. jolloin Juval-
la oli kappelin oikeus.

Luehtuvasti on se puunkirkko ollut ensi-
mäinen, jonka jäännökset kirkkoherran Viir-
kalaton kartanon pohjoispuolella maanteen
länsi sivulla tuntuu, jossa samalla kangas-
töyränteellä on kirkon ympärillä ollut
hautausmaakin. Hautausmaa on ollut suo-
rakaitseksen eli rektangelin muotoinen noin
87 askelta pitkä ja 69 askelta leveä. Se oli
omituista ettei mitoittoja joku luku aske-
leksi mitä sillä olisi tarkoitettu?

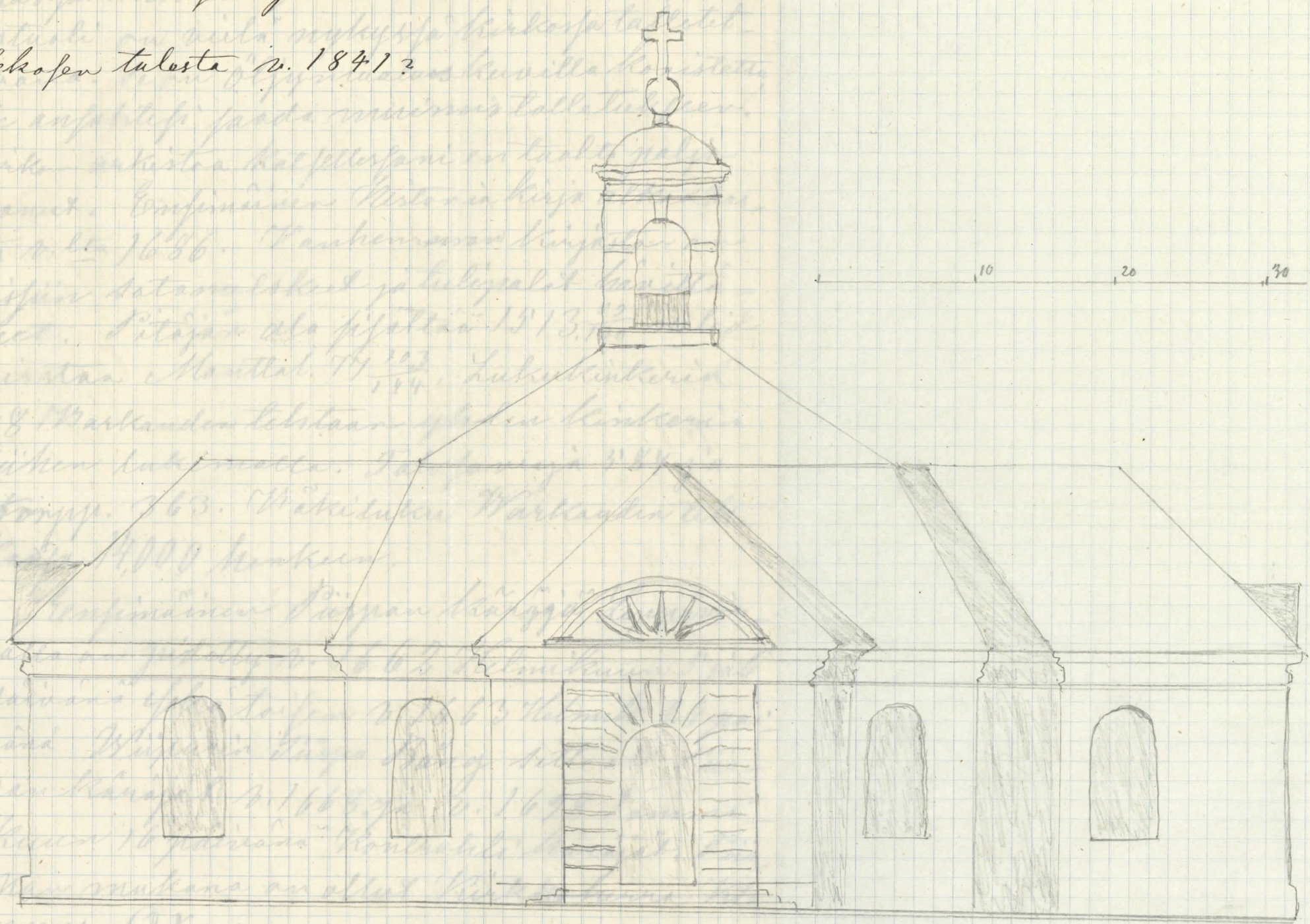
Kirkko on ollut hautausmaan koles kulmas-
sa tapulin vieralla. Sen seinämitat ovat ol-
leet 10 kyynärän eli askelleen pituiset. Hau-
tausmaan maan lounot kulmalla on ollut
aikomansa laavallisen halpi-kellari, jossa
tapaturma ym. maita murha kuolleita
talletettiin j.n.e.p.

Kirkko on ollut tavallinen risti-kirkko.

Sitte on tästä kirkosta koilliseen päin
joku 200 askelta nykyisen Tappilan Taa-
limylyn luona ollut myöskin kirkko-
jotka perustusta ei enää tunna kuin
on pelloksi muokattu. Vaan nykyisen kir-
kan asemalla on seisunut se kirkko, joka
oli tehty v. 1802 ja paloi sitte ukkosen-
tulesta Eloäk. 12 päiv. 1834, Tappulin keu-
la. Tämäkin kirkko oli puusta raket-
tu sen riitintien mukaan, joka sille oli
Stokholmasta K^{ta} iintitenti kouttorista
annettu. Nykyisen Kivikirkko on raken-
nettu v. 1846. Se on hyvässä kunnossa ja
julkallinen kirkko, jossa on myöskin Urut.

Tuo päälitte minua ettei Kristikannas-
sa vielä pidetä pyhemässä arvoa,
noita kristillisen seurakunnan pyhem-
piä jäänneksiä, kuten sen ensimmäisen kir-
kon ja hautaus maan jäänneksi ja rau-
mis haudat ovat elukoita valloissa har-
ja ja siko-raittina noin Kirkko-ken-
rain vasten näkö-äistimia. y. m.!

Intendentti Konttorissa 5 p. Heinäkuuta
 lo uuskosen talosta v. 1841?

Leppävirran entisen kirkon kuva, tehty Tukholman Intendentti Konttorissa
 Heinäk. 5 p. 1803. Tuo kirkko paloi uuskosen talosta noin v. 1841.

167. 7. 7. 1681. 1681. 1681.

1681. 1681. 1681.

1681. 1681.

Eräs jäämäs entistä kirkosta vanha saar-
nastuoli on vielä nykyisä kirkossa talletet-
tavana. Se on öljymaalaa kuvilla koristettu,
se ansaitsee saada murinois talletukseun.
Kirkon arkistoa katsellesani en tuolta paljo
saanut. Ensimmäinen Kirjasto kirja alkaa vas-
ta v. lta 1686. Vanhemman kirjaston an-
visiin satamelskeet ja tulipalot hävittä-
neet. Pitäjän ala sisältää $15'13\frac{3}{100}$ neliö
virstaa Maant. $74\frac{103}{144}$. Lukukinckerin
38 Markkuden telstaan yhden kinckerin
jälkeen lukemalla. Talopareja 384 ja
korppe. 363. Väkiluku Markkuden tel.
kassa 14000 henkeen.

Ensimmäinen Pääspan Käräjä Leppävir-
talla on pidetty v. 1662 Helmikuun 3 p:nä
päivänä Yhden toisen v. 1663 Helmik. 24 p:nä
v. 1664 Wäpärin Pääspan Bäng sitte oli Pää-
span Käräjät v. 1668 ja v. 1678 Tammi-
kuun 16 päivänä Kontrakti Käräjät. Pää-
span mukana on ollut Kirkkoherra Kle-
mens Oxman.

Pöytäkirja kirkon kirkon

- v. 1700 Helmik. 15 päivänä Pöytä Petter Lauripetkinen
 v. 1704 — " — 16 — " — Ja Ja Ja
 v. 1707 — " — 19 — " — Ja David Lund
 v. 1710 Maalisk. 8. — " — Ja Ja Ja
 v. 1723 Helmik. 24 — " — Ja Johan Getzelius
 v. 1737 — " — 18 — " — Ja Daniel Juslenius
 v. 1764 — " — 7+8 — " — Ja Gab. Fortelius
 v. 1794 — " — 23+4 — " — Ja E. Cygnæus
 v. 1815 Huhtik. — 1 — " — Ja M. J. Alopæus
 v. 1822 Eloak. 18+9 — " — Ja Molander
 v. 1841 Eysk. 13+4 — " — Ja C. G. Ottelin.

Sella Rovaston kirkon kirkon v. 1828.

Pöytäkirja on ennen aina tarotettu
 kelin tähden pitää kirkon päivän aikaa
 Naan pillankas oli aina Ykkösin:

Kinäräässä partajuaissa rintapöytä rüvontessa.
 kirkon tullen, kuin Pöytäolan liikkis oi-
 kein pätte läikkymään ja vihuri viikkumaa.

Osmajärven kylässä kassaa Venäjäpaita ja
 Kotolukien kylän mailla Näsäkäpaita.

Vihantamäissä löytyy kanta eli sinikineä,
 jota Venäläiset ovat seiltä kulettaneet
 Venäjälle. Edellä mainittu maki on kor-
 kein leppäpöydällä

Jana: "Palva."

Koska tämän kirkkokunnan piirissä nimenomaan käytetään sanaa "Palva" kuten Rautalammillä: Palvamäki, Palva-uoni, palvataipale, palvalahdi ja palvalampi y. m. niin olen ottanut tutkia sen mistä se sana on syntynyt ja mikä sen oikea merkitys on. Jana Palva latin kielellä käyttynä: "Palvalip" = palvella eli Pasipalvalip Pyhään palvella tahi Ardogas-ruodast palvaliveisiin ja palvaläädjiksi m. e. ja Viron kielellä "Üks Palva" =

yks rukous, siis se näkyy että ne paikat ovat ennen pakanus aikana ja olleet Uhm, rukous eli pyhä palvelus paikkajä.

Epim. Saarijärven on vielä v. 1628 nimetty "Palvasalmeksi." se on sama kuin rukouspalmeksi eli pyhän palveluspaikka.

Maopamäen, Kunnustahden ja Hiukanranan kylän maat ovat saviperäisiä.

Wankin mies Talonifantti Pettei Törönen Polvijärven kylästä eli 116 vuotta vanhaaksi ja kuoli eläinsä kyllästyneenä Huhtik.

29 päivänä 1745. Kuotuvainanen Pettei Pulliainen eli 100 vuotta vanhaaksi ja taloll. David Monni, Kunnustahden kylästä eli 111 vuotta vanhaaksi.

Vuonna 1699 oli Leppävirralla sotilaita 4000 ja 1 Kunnustahden Nuoris Kymmen 1 korp-raali ja 8 sotamiestä.

Kunnustahden ja Hiukanranan luona löytyy vanha hautausmaa sotaajoilla ehkä jopa viikar ajalta. Täällä on sotamiehiä ja Marttoja myös kuolleet haudaus paikka.

Leppävirran Nuoris-jota: Noian lähes 30 vuotta pitte kuin Tuupurilan kylästä Ti-

telinät kaksi miestä Johan Tirkkonen ja
Johan Heinänen yhdellä ruiskalmeella
Edellisellä oli hankittu tappeluun 24 mie-
tä ja vastustajalla ei ollut kuin 8 miestä.
Tappelu, joka tapahtui Hakka lähte-
maalla. Kesti kovalla ankareudella
lähes päiväkauden ja nuo 8 miestä
tappovat niistä 24 miehestä 3 miestä
ennenku sodasta erottui.

Vanhemmat vesifakhat ovat täällä Soja-
koski ja Palokki Heinäveden rajalla. Ne
ovat toista sataa vuotta peräneet. ja
omistetaan nykyisin Hakmannin kaup-
pa huoneelle. Sojakoskelle on kas-
vanut niin suuri sahajauhapaikka,
jota äkki silmäyksellä luulee jon-
maiseksi mäeksi.

Sojännäinän kirkolta länteelle 1 nykyisen viis-
ta josta on Kalma^{lahden} pohja sen ranta sen
kureen lähestä länsipuolta on löytynyt yhi-
den kynnän syvyydestä mustan mullan al-
ta v. 1874 suuria tiilejä suuri joukko jot-
ka olivat 14 tuum. pitk. 3 tu. lev. ja 4 t. pak.

Tämä aarre ilmestyi sitten että Kauppias
Henrik Kaupanen rakennutti siihen Pytinkiä.
Kärsästä lähtien oli ollut koko joukko las-
kumerkki numeroita, viisiiin tiilein sum-
ma ja ehkä vuosi lukuakin, vaan sen he o-
livat häittäneet uusin muureihin.

Nämä olivat maanneet siellä maan po-
uessa kunta kaupan kun ei vanhemmat
ihmiset niistä tiennyt mitään kuntoa.

Saman lahden pohjaan ajaa kaivaisja v. 1877 löy-
ty 3 kont. syvyydestä pieni venäjän hopea raha
v. lta 1774. Katarena toisen (II) ajalta.

Valkeamaen kylästä löytyi Mullilammun
maalta vanha Pajuneitti, joka oli piis-
ta laatua, vaan sen puottivat he valke-
amällä kaimoon.

Leppävirran Rovasti Magister Gustaf Fredrik Aurenius v. 1789 lähetti ensi-
kerran Consistoriumiin virka kirjien-
sä, jossa hän ano: että kaksi viikko-
sen reppikoulu ajan kututtua saada
pitää niin kututtu: "Firmum" (= saksa-
ksi: Firmelung) edelleen tapahtuvien
reppikoulun lopusta. Sanotti Tuomio-
kapituli Porhaarissa myöskin tämän
anomuksen sekä määräsi että semmoi-
nen toimitus tästä lähtien pitää oi-
na julkisesti pidettävän seurakun-
nan läsnäollessa alttarin edessä
kirkossa; josta tämä tapa on al-
kupa saanut.

Tappina Leppävirralla ovat olleet
seuraavat: v. 5. 1777

Vuonna 1699 on Leppävirran pitäjässä ol-
lut seuraavat kyläkunnat:

Danskanjaari	Lajunmäki
Halolta	Mustinmäki
Huovila	Monninmäki
Haapamäki	Näinmäki
Huovilanpalmu	Osmajärvi
Hangasmäki	Paukarlahti
Huorikkapalmu	Petromäki
Konnuslahti	Polvijärvi
Kurolahti	Pitkälänranta
Kurjalansranta	Pasilanlahti
Kotalahti	Puurtelanlahti
Einälämmäki	Reinikkala
Kartanpalo	Rumonukkala
Kopolanmäki	Riihilähti
Kypäräjärvi	Riikilänta
Leppävirta	Sydänmaa
Lyllymäki	Taamois
Luttila	Parkamäki

Larkoniemi
 Talvalammäki
 Leijerlahti = Saijalahti
 Lahkarlahti
 Tuppuralammäki
 Timola
 Turula
 Vehvilä
 Valkiamäki
 Wauistariinal
 Unnukanfala
 Warkaus.

Tämä on pünä järjestyksessä kirjoitettu
 kuin ne kirkon historia kirjat ovat.

Lepänvanta, joka Ruopista erotettiin v. 1639
 sekä sen päättäjän nojalla Runingattaren
 puostumuskella lähemmäksi maastatteen Kirk-
 ko kerran asemaksi. Yrjöruusun Ruonio-leipä-
 tuoliryssä Piispa Gabriel Melartopauk-
 sen ehto-ohjesta, jonka sellainen Yrjö-
 ren, Savonlinnan ja Hyman laanin itä-
 herra Erich Gyllenstjerna muuten ja
 edeltä Häyneen tansseellisten tittimusten
 mukaan Ruopian Pallesmannin David
 Hendersparinen kavisia Tammisekun 26
 päivänä 1640 antamalla päätöksellä
 ja vahvisti.
 Lepänvannalla on ollut seuraavat kirkko-
 herrat:

Kirkkoherra Mattheus Henrici Montanus v. 1639 - v. 1676.
 Kirkk. a. Menens Bartholdi Bosphorus, (Osmas) 1677 - 1703 ku-
 vana h. a. Erila Wirlanden viran toimittaja - 1677 - 1702 ku-
 Kirkk. a. Jaar Struillander Ennen Yrjöruusua - 1703 - 1713,

179.
 ta sil-
 naolla.
 n so-
 letillä
 äritey-
 t kan-
 lääryk-
 ka
 opmu-
 äkkia
 urkku-
 mel-
 nsja
 na
 ensa
 puo-
 Warka
 i lat-
 siemen
 notut
 ätkin

Leppävirta, joka Kuopiosta erotettiin v. 1639
 sekä sen päätöksen nojalla Kuningattaren
 suostumuksella lähemmän määrättiin Kirko-
 koherran asemaksi Viipurin tuomio kapit-
 tualin ynnä Piispa Gabriel Melartopauk-
 sen ehto-ohjeesta, jonka sellainen Viipu-
 rin, Savonlinnan ja Kymmen läänien Maas-
 herroa Eriich Gyllenstjerna muuten jo
 edeltä käynein tarpeellisten tutkimusten
 mukaan Kuopion Vallesmannin David
 Henderssonin toivissa Tammikuun 26
 päivänä 1640 antamalla Päätöksellän-
 sä vahvisti.

Leppävirralla on ollut seuraavat Kirkko-
 herrat:

Kirkkoherra Matthias Henrici Montanus, v. 1643 — v. 1676.
 Kirkki: a Clemens Bartholdi Bosphorus, (Oxman) v. 1677 — 1703 kuol.
 Varan h: a Eriich Wirilander viran toimittaja — 1697 — 1702 kuol.
 Kirkki: a Juar Strömillander Ennen Viipurissa — 1703 — 1713,
 " Johan Ryander muutti Tohmajärvelle, 1723 — 1735,
 " Abraham Weinguist Ennen Pelgjärvelle, 1735 — 1742 k.
 Magist. " Johan David Altopæus, pääsi 1745, Rovast. — 1743 — 1767 kuol.
 Magister " Gustaf Fredrik Åurenius, ^{förmann} 1776 Rovastikfi. — 1769 — 1797 kuol.
 " Gabriel Tuderus " 1803 " — 1800 — 1835 k.
 Takt. " Gabriel Krogius, pääsi 1811 Rovast. ja 30 Jun. 1820 — 1830 k.
 Magister " Fredrik Rönnebeck " 1830 Rovastikfi. — 1833 — 1836 k.
 " Lars Tallgren — 1840 — 1841 k.
 Magister " Daniel Fredrik Walle p. 1847 Rovastikfi. — 1844 — 1867 k.
 " Gustaf Adolf Saxbeck p. 1852 Rovast. 1868 — ? kuoli
 " Johan Jakob Rahm (nykyinen), v. 1878, —

Kappalaiset.

Kappalainen Clemens Bartholdi Bosphorus v. 1651 — v. 1677, ^{blef pastor} loci.
 " Kasper Matthias Montanus 1676 — 1690
 " Johan Canuti Ursinus 1693 — 1712
 " Johan Montan edell. läisä 1709 — 1714 kuoli
 " Henrik Ekström — 1744 — 1752 "
 " Henrik Reinhold Stenroth 1754 — 1772, Romanni

Kappalainen Johan Andersson — 177 $\frac{7}{11}$ 72 — 18 $\frac{14}{11}$ 06 kuoli
 " Matthias Antell — 18 $\frac{28}{10}$ 07 — 18 $\frac{13}{8}$ 23 "
 " Peter Fredrik Wacklin — 18 $\frac{11}{8}$ 24 — 18 $\frac{17}{12}$ 23 "
 " Johan Erik Beyrath — 18 $\frac{16}{4}$ 27 — 18 $\frac{11}{11}$ 67 "
 " Efraim Adrian Mandellöf 1868 — —

Kirkkoherra Filosof. Magister ja Rovasti Gustaf
 Fredrik Åuresius omistaa ansiokseen sen
 keksinnön, että hän v. 1789 kirjoitti Poroon
 Tuomiokapetulle ja Püspälle pyytään lupaa
 että saada pitää Kirjuri-koulun loppuosa niin
 kutsuttu: "Firmum" Kirjuri-lapsille. Saksak-
 si sitä sanotaan: Firmelung. Tähän hän
 saikin luvan uutis-lehdessä. Sitä sai
 tämä tapa alkunsa jota vieläkin seurataan.

178. Kirkkoherra Gabriel Krogius, Kirkk. hiranpai-
 ka Kautalamusta synty. v. 17 $\frac{26}{4}$ 70, joka Pa-
 piksi vihittiin v. 17 $\frac{29}{9}$ 91, Magisteriksi 17 $\frac{22}{6}$ 92,
 oli pitte pataljoonan suurnajana Hämeen linnan
 linia rykimentissä alkain 30 päivästä kesäkuuta
 samana vuonna ja pääsi pitte v. 17 $\frac{27}{3}$ 96 pataljo-
 nan suurnajaksi Savolahan infanteria rykimen-
 tiin sekä kirkkoherraksi v. 18 $\frac{8}{2}$ 00. samaan Ryki-
 menttiin ja kirkkoherraksi Leppäviralle v. 18 $\frac{20}{10}$ 06.
 Pitte v. 1808 sota aikana komensi ja osallistui hän
 niin hyvällä menestyksellä pitäjänsä kansaa ja
 miehistää ettei ne saaneet mennä Venäjän ja-
 tavien kanssa hävittäämään ja pahaa tekemään,
 jonka tähden Kreivi Buxhoeveden komen-
 si hänelle annettavaksi Kulta ristin Kulta-
 ritäisiä kaulansa kannettavaksi juna 5 p. Elo-
 k. 1808, Rovastiksi koroitettiin v. 1811 ja juna-
 lousopin tohtoriksi v. 1830 joulua jälkeen kolme
 kuoli.

Nämä 4 kirkk. ovat olleet merkittävimmät
 Leppävirran Papistasta.

Johan Nyander muutti Iphmajärvelle, 1723 — 1733,
 " Abraham Wijkvist toimen Pölgjärvelle, 1733 — 17 $\frac{2}{2}$ 42 k.
 Magist. " Johan David Atopaus, nuori, 1743, Kontti, Rovaniemi, 17 $\frac{2}{2}$ 43 — 17 $\frac{2}{2}$ 67 kuol.
 Magister " Gustaf Fredrik Ahrenius, ^{hinnom} 1776, Rovaniemi, 17 $\frac{2}{2}$ 69 — 17 $\frac{2}{2}$ 97 kuol.
 " Gabriel Tuderus, " 1803 " — 1800 — 18 $\frac{2}{2}$ 15 k.
 " Gabriel Krogius, nuori, 1811 Rovaniemi, 18 $\frac{2}{2}$ 06 — 18 $\frac{2}{2}$ 30 k.
 " Fredrik Komnberg, " 1830 Rovaniemi, 18 $\frac{2}{2}$ 33 — 18 $\frac{2}{2}$ 36 k.
 " Lars Tallgren, " 18 $\frac{2}{2}$ 40 — 18 $\frac{2}{2}$ 41 k.
 " Daniel Fredrik Walle, p. 1847 Rovaniemi, 18 $\frac{2}{2}$ 44 — 18 $\frac{2}{2}$ 67 k.
 " Gustaf edvard Saxbeck, p. 1852 Rovaniemi, 18 $\frac{2}{2}$ 68 — ? kuoli.
 " Johan Yldeke Rahim (mylynen), v. 1878, —
 " "

Kappalaiset.

Kappalainen Wilhelms Bertholdi Bosphorus v. 1631 — v. 1677, loci.
 " Kaspar Matthis Montanus 1676 — 1690
 " Johan Canuti Urfius 1693 — 1712
 " Johan Montan edell. läisä 1709 — 1714 kuoli.
 " Henrik Ekström 17 $\frac{2}{2}$ 44 — 17 $\frac{2}{2}$ 52 " 17
 " Henrik Reinhold Henroth 17 $\frac{2}{2}$ 54 — 1772, Monami.
 " " 1772 — 1777 "

Kappalainen Johan Andersson — v. 1777 — 1781
 " " 1781 — 1786

Sota tarinoita

Sota-ajan pillakfi nimitetään erästä sil-
laa, joka löytyy suuren järven pohjoispuolella.

Kuolien vallan aikana Suomessa käytetyn so-
tataiden elinten taka-tukka pidettiin letillä
ja etutukka piti olla hyyjy riskolla käärity-
nä torvolle. Jaluisa pidettiin avo suut ken-
gät, vaar sukkavarret piti olla jalkat sääryk-
set ainakin polveen asti. Harmaa verha
tai hynä harmaa sarka oli paras univormu
nutukfi ja housukfi. Leipä eli sermitäksia
pidettiin joska oli otalla pieni kokartti murkei
kamettana.

Kun Kappalaisen D. Aspelundin isä nimeh-
tä: "Paukkonen", oli renkinä Keimusen kansa
suvasuistaalla kalalla v. 1808 sota aikana
Kefällä ja Kaptein Malm miehistönensä
kolmen sotajan kanssa aiko karjalain puo-
lelta kiertoa Venäläisten takapuoille Warka-
uteen. Niin hän suvasuella pelasi jo lat-
jinega miehitettynä Valtoa pelän Petrinien
Kiesiman taipalelle asti, niistäältä fan otut
kalamiehet suikahdyivat ja alkoivat pötkiä

jakeon minkä kerkijät luullen heitä
 vihollis venäjän satilaisiksi. Vaan Mal-
 mien alko suomen kielellä itse huutaa: "Pojat al-
 kää peljätthä" Me olemmekkin teidän omi-
 a miehiä" tubkaa likemmä ja antakaa
 meille tietoja Venäläisten oloista Varkauden
 luonna." Sanottu Parkkonen känsikin Malmien
 joukkonensa paikalla takaisin, joka olihin
 onneksi; he olivat olleet heti kirkon tai-
 paleen yli telatietä myöten latjansa vedet-
 tyä kotita Venäläisten käsiin. Malmi
 oli onneksi kuopista päin tullensa ta-
 ttautunut pieniä kivi merkkejä jotka luoto-
 lain ja niemiin kärsi - nokkisa olivat taas
 paluumatkalla osuittana kuin täyty joi-
 nutaita Parkkalahteen Kaistalan jolle jossa hän
 hävitti Venäläisten varastoa 300 kuorman
 ja tuosta saalista pääsi vielä lähtien kylänsä
 rikkaaksi. Tämä kulkua oli Kytöniemen
 ympäri.
 Tarina Leppäniiran Thorannan kylästä Suvas-
 sedella.

V. 1808 Kytöniemen sunnuntaina tuli Venäjän
 sotaväki Leppäniirille ja silloin oli lummi talvi.
 Kun venäläiset Leppäniiran kirkon etelä puol-
 la olivat tulleet Kalmasaaren luokse ja tuot-
 tin sotaväkeä oli länsi puolta mantarella
 kahtinassa, niin länsi puolella Venäjän väki koh-
 ta ahdistettu vartaan, jos ei Rouasti Kro-
 qias olisi huutanut ja kutsunut Venäläi-
 siä pois uuran puolta.

Tarina Leppäniiran vanhasta Thorannan kylästä.
 Tämä kylä, joka ennen on ollut Suvasveden rannal-
 la Leppäniirinkulmaa Leppäniiran kirkolta itään
 päin. Kylä oli korkean maan rinteeillä ja ikään
 kuin kaupunkia. Kerta oli Venäläisillä aja-
 tus ryöstää tätä kylää, vaan eivät hirsien
 neet oikea päättä tulla vaan asettuivat en-
 sen Suvasvedelle Viholan saareen sieltä sai-
 vat Kalameiden kiini jonka ottivat van-
 kiksi ja että hänen piti neuvoaman heille
 kylän elannot ja olot. Sitte pysähtyivät
 Venäläiset niin kutsuttain Venäjän saariin
 kuin kävivät ryöstö retkillänsä panivat van-
 kinga pieneen saareen arestin mätta ja pää-

fi' sieltä iäti ja tuli jaloo heidän vank-
 leusa jolla läksi karkuun mantareeseen.
 Vankin karadissa luuli joku kuulia Venä-
 läisistä amaksi joutkaksi ja eräs kysyi: "Kaka
 siellä luupisluuskaa paattisa paukkan"
 johan toinen sanoi: "Mianhan siellä olee".
 Näistä saareen jääneistä Venäläisistä kuo-
 li ja kuilita toiset juihen, vaan sattuivat
 heidän sotajoukkoon talmaon taipaal-
 ta juihen jotka pelasti viimeiset ja sitten
 ärtynään tulivat asian tiettyänsä kylään
 ja polttivat koko kylän niin tarkkaan
 näkineensä ettei jäänyt muuta kuin yk-
 si valkea paa poika Me karkuun metsään.
 Selka' neivät kaiken tavaran mitä sai-
 vat myydänsä. Sitte lausuiivat Venäläiset
 Hottlan kylästä pois muuresänsä: "Nun kan-
 aan Kurjää Kurjassa kuin lie ilmaa ma-
 elmasa." Tuosta sai taruan mukaan sitte Kur-
 jalan kylän nimen. Sitte ryöstäjät söivät
 Kurja paloitansa Vilholan saaresta j. n. e.

Tuo Kurjalan nimi kajastaa ikään kuin se-
 lis Viron kielestä peräsin, sillä "Viroksi" Kur-
 ja kyllä merkitsee Rahaa esim.: "Kaid
 peästä meid ärra seft Kurjast."

Kurjalassa oli Johan Karvinen suuri pop-
 pa mies joka viime keväänä kuoli sita ei
 kausa hirvinyt nestä kuoltuaan tavallisu-
 den mukaan, vaan työnsinä kirstuan
 niin rytkysensä jolla oli ollut ommeltu
 noita pusfi' nutun liepeessä vaan tuota
 ei tohtinut kukaan purkaa. Siinä oli
 mämynyt yksi Ukon taltta-entisiä kivika-
 lujä sen mukana hautaan. Minä muus-
 kin ja etsiskelin jälle jääneestä ruta-
 pusista mitä noita aseita ja kaluja siellä
 olis vaan en sieltä iättäin merkittä-
 tavannut, olihan vaan yltä ja toista.

Edellä sanotun taikurin apulaisena on
 ollut Johan Poininen samasta kylästä?
 Kurjalassa on Poinila vanha asutus.

Saamaiskylässä Noita "Hivelo" - Tuomaisen
 asui kivikaopessa ja elätti siellä kärmettä.

ma
ni
ka
ma
pi
a
etta
me
ka
ka
le
ja
a)
Ti
ol
ja
A

Tähän tahdon näin löytämäni Suomea
panna nähtiksi v. lta 1531, joka on Püspa
Agrikulan kirjottamata kalulisen aika-
kautena Se kuulau näin:

"Pismereth / Observantiam, seu Custo-
diam super omnia predicta! quam
in vulgari Justitiam vel Justifica-
tiones fere habent. Cartamus cana-
tus eli vaarinottamus! Ettei me Mitat,
vneliat / torckunaiset ja Laiskat
olisinma, Nijte caikia pitemen
ketkemen ja tekemen.

Uria / Tie, se oletan vsein / Oikian keut-
tamisen ja hyuen Elemen Tavan ja
menon eeleste.

Ueritas / Totuus, se on! Ettei Jumala
ombi uaea, murkas ja Sanans pi-

teue / seke Hyue luuataxens ette pa-
wt vehkataxens. Hyue jumalifille,
ia Paha jumalattomille.

Coska neme laxi Sana / quin Feci
iusticiam et iudicium, ynnne seisoat,
Nin ne iaetan / Ette iudicium / seon,
Domio / curutan / koska Nen ne wig-
halifet ia Pahuuden wi'xapi / rangaise
ia Cadhotta. Ja iustitia / seon / Oike-
us, Coska Nen ne wighattomat eli
Todhelifet autta / holho / wrariele ia
Wranhurscautta. Quin pyhis Rama-
tuis vsein homaitan. Nin jiz caikit-
la neille moninaisilla Sanoilla / sepxi
eiinoa jumalan Laki / monis pyhein
Ramatuin paicoiffa / curutan.

Paldiskein ia wimein qmbi mer-

Kiizeminen / Ette tesse Psalmis rucoel-
lan / Ette Ize jumala meite iodhatais,
Nallizis / opetais / ia kenen Teisens,
Keskuyffens / Euangeliumijans, ia
Sanoijans meite eohennais, ja wrar-
ielis meite Inhimysten Opijta / wral-
hefta / Sädhyfte Tai'coxijta ia vel-
conullasudhefta. etc.

Bb ij autuat

Muinaistieteellisten merkkien selitys:

- △ Raunio tai kumpu
- ≡ Hauta (palttamaton ruumis)
- ⊥ " (paltettu ")
- ⊕ Upeita raunioita
- ⊕+ Paljo ")
- ++/++ Kalmistoja.
- ++/++ Kalmisto (osaksi hävitetty)
- ++/++ " (kokonaan)
- △ Hautaraunio
- △ Muinaiskalu löytty.
- ☆ Muinaiskalun löytöpaikka.
- ↑ Kivikaikainen.
- ↑ Pronssi aikainen.
- ⊥ Varhemmalta rautajalta
- ⊥ Myöhemmältä " "
- † Kruununuskon aikainen.
- Ömetyksiä muinaisjäänäköksiä.

KARTTA.

